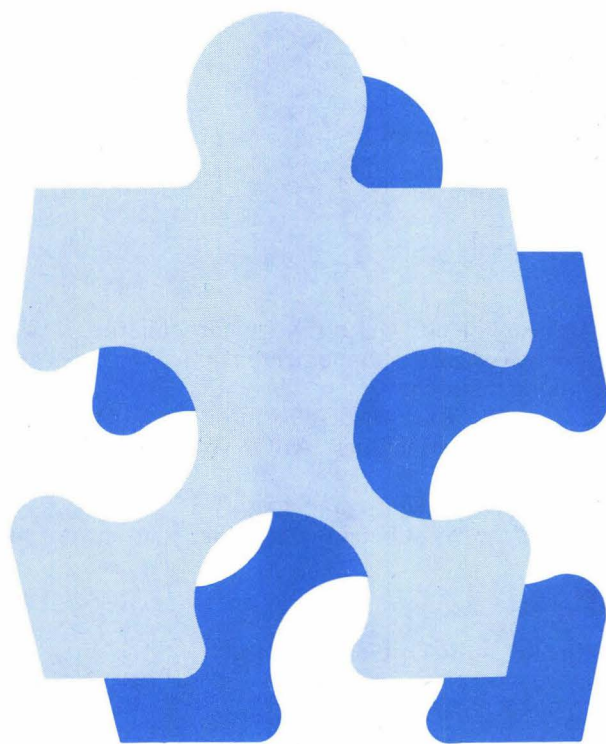

WELWIJS

verschijnt 4 × per jaar, jaargang 3, nummer 4, december 1992

Wisselwerking onderwijs en welzijnswerk

STICHTING·G

Majong

Maatschappij- en jongerenproblemen

COLOFON

Welwijs verschijnt 4 × per jaar en wordt uitgegeven door de v.z.w. Majong.

Redactie :

Maria Bouverne-De Bie (voorzitter) - Marijke Declair - Maria Eykerman - Hugo Sacreas
- Jan Tallon - Laurent Thijs - Bart Vandecasteele - Bea Vandewiele - Nicole Vettenburg
- Katleen Walravens.

Contact Wisselwerking Nederland :

Jan Peters, Projectleider Wisselwerking.

Coördinatie en eindredactie :

Nicole Vettenburg

Verantwoordelijke uitgever :

Nicole Vettenburg, Trolieberg 70, 3010 KESSEL-LO.

Redactie-adres :

Redactie WELWIJS
Nicole Vettenburg
Hooverplein 10
3000 LEUVEN
Tel. 016/28.52.37

Teksten voor bijdragen, brieven en mededelingen dienen te worden toegezonden naar het redactieadres.

Ontwerp kافت :

Ilse Wong en Nathalie Janssens

Druk :

Drukkerij Van der Poorten, Kessel-Lo

Abonnementen :

500 bfr. voor organisaties en instellingen ; 400 bfr. voor particulieren ;
360 bfr. voor groepsabonnement (vanaf 5 abonnementen) en
600 bfr. voor buitenlandse abonnementen.
Bedrag over te schrijven op rek. nr. 001-2064133-49 van de v.z.w. MAJONG,
Hooverplein, 10 - 3000 Leuven, met vermelding "ABON-WW".

Financiële ondersteuning voor de katern 'meisjes-emancipatie':

Mevrouw M. Smet, minister belast met het beleid voor gelijke kansen voor mannen en vrouwen.

Logistieke ondersteuning :

Departement voor Lerarenopleiding, R.U. Gent

Nazicht drukproeven :

Lieve Goris

HOE ANDERS IS ANDERS

Jongerenwedstrijd omtrent beeldvorming over geestelijke gezondheidszorg

Dit schooljaar is de Vlaamse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg (VVGG), in samenwerking met de Nationale Koningin Fabiola Stichting voor Geestelijke Gezondheid (NKFS) gestart met de tweede editie van de jongerenwedstrijd "Hoe anders is anders".

Hoofddoel van dit project is leerlingen tussen 16 en 19 jaar de gelegenheid te bieden in contact te komen met en te leren over geestelijke gezondheidszorg, over de factoren die de geestelijke gezondheid kunnen bedreigen of beïnvloeden en over de mogelijke preventieve maatregelen en behandelingen. Mythen en vooroordelen ten overstaan van geesteszieken en hun omgeving kunnen uit de wereld geholpen worden.

M.a.w. competitie is duidelijk niet de belangrijkste doelstelling.

In dit artikel willen we voornamelijk bedoeling, opzet, verloop en resultaten van het project uiteenzetten.

Situering

De VVGG¹ heeft tot doel alles in het werk te stellen om de geestelijke gezondheid te bevorderen, hoofdzakelijk in de Vlaamse gemeenschap. Zij ijvert reeds jaren voor een humane en kwalitatief goede behandeling en begeleiding van de psychiatrische patiënt. Het vrijwaren van zijn/haar rechten of psychische gezondheid en het recht op zelfbeschikking zijn daarbij fundamenteel.

Eén van haar basisopdrachten is dan ook de publieke opinie, openbare machten, publieke of privé-organisaties en individuele personen in te lichten en te sensibiliseren inzake geestelijke gezondheid en geestelijke gezondheidszorg en aldus de positieve beeldvorming ervan bij een breed publiek te stimuleren.

Het ontstaan

De Ierse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg organiseert reeds 12 jaar een nationaal project dat gericht is op jongeren uit de twee hoogste jaren van de middelbare school. Bedoeling is jonge mensen te sensibiliseren voor de oorzaken en gevolgen van geestesziekten en hen op het belang te wijzen van een goede geestelijke gezondheid.

Het project ambieert de houding ten overstaan van geestesziekten te wijzigen en bestaande vooroordelen ten overstaan van geesteszieken en hun omgeving uit te bannen.

De stuurgroep Positieve Beeldvorming van de VVGG steunde twee jaar geleden het voorstel om binnen de VVGG een gelijksoortig project op te zetten.

Men zou streven naar een project:

- inzake beeldvorming, statutair één van de basisopdrachten van de vereniging
- met en voor jongeren, een prioritaire doelgroep inzake beeldvorming
- dat een grote maatschappelijke uitstraling heeft, door het (ingebouwde) multiplicatoreffect naar familieleden en omgeving van de deelnemers.

Verleden, heden en toekomst

In het schooljaar 1991-1992 is de VVGG van start gegaan met een pilootproject: de deelname was beperkt tot drie regio's (Deinze, Gent en Tienen). Bedoeling was dit eerste jaar grondig te evalueren.

Dit schooljaar is de deelname uitgebreid tot de volgende regio's: arrondissement Gent - Eeklo, Antwerpen (stad), St. Niklaas, St. Truiden en Tienen.

Het is de bedoeling volgend schooljaar uit te breiden tot de hele Vlaamse Gemeenschap (inclusief het Nederlandstalige Brussel).

Opzet

Doelgroep zijn de leerlingen van de laatste twee jaren en de zevende jaren secundair onderwijs, in alle netten.

De inzending moet het resultaat zijn van een groepswerk dat door een team naar voor wordt gebracht. De school duidt een leerkracht aan die de verantwoordelijkheid op zich neemt het desbetreffende team te begeleiden.

De opdracht met als thema: "Hoe anders is anders" kan verwezenlijkt worden in drie categorieën:

- geschreven tekst, al dan niet geïllustreerd,
- video,
- podiumkunst.

De deelnemende teams zijn vrij in de concrete uitwerking van de opdracht. Mogelijk te behandelen onderwerpen kunnen in de documentatiemap, die hen in het begin van het schooljaar bezorgd wordt, terug gevonden worden.

Uiteraard dient aan een aantal punten te worden voldaan:

- het thema rond de positieve beeldvorming moet de rode draad vormen doorheen het werk;
- een sterke boodschap naar het publiek toe, voor directe en verdere omgeving dient duidelijk naar voor te komen;
- het eindprodukt dient van die aard te zijn dat het kan voorgesteld worden op de finale.

De VVGG begeleidt of ondersteunt de teamleden door:

- contacten te leggen met voorzieningen uit de geestelijke gezondheidszorg indien interview of bezoek gewenst wordt, i.e. centra geestelijke gezondheidszorg, PAAZ'en en psychiatrische ziekenhuizen, families van psychiatrische patiënten en zelfhulpgroepen van (ex)-patiënten;
- deskundigen uit de geestelijke gezondheidszorg (i.e. psychiaters, psychologen, psychiatrische verpleegkundigen) aan te spreken en uit te nodigen om b.v. in de klas een uiteenzetting te geven;
- het ter beschikking stellen van haar documentatiedienst.

Elk werk moet op de finale op het podium naar voor kunnen gebracht worden binnen een tijdsbestek van tien minuten.

Verloop schooljaar 1991-1992

Voor deze eerste uitgave schreven meteen al 42 teams in uit 20 verschillende scholen van alle onderwijsnetten (regio Gent, Deinze, Tienen).

Ze kregen een aantal maanden de tijd om hun werkstuk te maken.

Bijzonder positief aan die uitwerkingsfase was dat naast het veelvuldig gebruik van de VVGG-documentatiemap, de leerlingen ook eigen initiatieven ontwikkelden om het project te omkaderen: ze bekeken en bespraken video's rond hun keuzeonderwerp, nodigden personen uit om in de klas rond het gekozen onderwerp te komen spreken of brachten één of meerdere bezoeken aan psychiatrische instellingen of andere voorzieningen voor geestelijke gezondheidszorg. De kwaliteit van de ingestuurde werkstukken was dan ook recht evenredig aan deze grondige voorbereiding. Na een moeilijke beraadslaging kwamen nog zeven werken in aanmerking voor de finale in de Generale

Bank te Brussel. Het winnende team werd een reis aangeboden naar Ierland.

Evaluatie en resultaten ²

De begeleidende leerkrachten doceren:

- geschiedenis/psychologie
- Nederlands/Engels
- Moraal/Godsdienst/psychologische vraagstukken/filosofie
- Nederlands/Duits
- Psychologie/Sociale en economische integratie
- Project algemene vakken.

Het project werd voornamelijk voorgesteld in de lessen:

- Psychologie
- Nederlands
- Psychologische vraagstukken
- Project algemene vakken/omgangskunde

De documentatiemap werd in alle klassen gebruikt. De uitwerking van de opdracht gebeurde of buiten de lessen of tijdens de lessen of zowel buiten als tijdens de lessen.

Ervaringen leerkrachten

Perceptie van hun leerlingen

Voor veel leerlingen was het een unieke ervaring. Er werd meer ruimte gemaakt voor sociale en creatieve vaardigheden:

"Niet alleen cognitieve, maar vooral emotionele en relationele vaardigheden werden ontwikkeld. De leerlingen kregen ook een betere waardering van hun eigen mogelijkheden (persoonlijkheidsvorming)"

"De persoonlijke betrokkenheid verhoogt als de leerlingen zelf iets creatiefs mogen ontwerpen".

"Het heeft hun blik verruimd. Ze hebben aandacht gekregen voor problemen waar ze anders niet bij stil blijven staan".

Wat hun visie in verband met geestelijke gezondheidszorg betreft

Volgens de meeste leerkrachten hadden de jongeren voor de deelname aan het project geen echte visie rond deze problematiek.

Het aanvankelijk nieuwsgierige is meer een begrijpen geworden, een begaan zijn met.

Er wordt veel genuanceerder over de problematiek gesproken.

Bij een aantal zijn schrik, afstandelijkheid (o.a. tegenover dementerende bejaarden) en vooroordelen verdwenen.

Zelfperceptie

Voor veel leerkrachten was dit project een nieuwe uitdaging, een vrij onbekend terrein (inhoudelijk).

Dit omvatte vaak een aantal aanpassingen in de klas-sieke aanpak/werkvorm binnen het lesgeven, namelijk een meer ervarings- en persoonsgerichte aanpak.

- Het in de klas brengen van buitenschoolse omgeving, het organiseren van extra muros activiteiten blijft het langst bij, werkt het diepst in;

- Aan de leerlingen wordt meer verantwoordelijkheid gegeven. Ze worden gestimuleerd in zin voor initiatief en creativiteit;
- Alhoewel een eindproduct verwacht wordt, hechten veel leerkrachten voornamelijk belang aan het proces, de manier van werken. "De deelname zelf was veel belangrijker dan het winnen";
- Hierop aansluitend moest veel aandacht besteed worden aan het groepsproces: in team werken impliceert vaak conflictsituaties en vergt een meer open houding, luisterbereidheid en flexibiliteit.

In sommige scholen rezen een aantal problemen:

- Het ontbreken van interesse van sommige klassen of bij sommige leerlingen. De voornaamste redenen waren het gebrek aan tijd of het gebrek aan interesse "Ik ga ingenieur worden en daar word ik niet geconfronteerd met geestelijke gezondheidszorg";
- Weinig of geen steun van collega's of directie;
- Organisatorisch, materieel, vooral bij het maken van video's.

Ervaringen van leerlingen

De meeste leerlingen waren heel positief over de documentatiemap: "interessant, niet te moeilijk en duidelijk qua indeling". Meestal werd eerst de documentatiemap doorgenomen, aangevuld met wat bijkomende informatie. De meeste leerlingen kozen zelf het onderwerp.

Wat de activiteiten betreft:

Vaak werkte de ganse klas mee: sommigen interviewden psychiaters, psychologen, andere patiënten of de man in de straat.

Het bezoeken van psychiatrische instellingen (zelfs het meedraaien in therapie: waarnemingsoefeningen, kleiwerk, het meetafelen, praten met patiënten,...), het bekijken van video's rond gekozen thema's, het uitnodigen van sprekers (o.a. ervaringsdeskundigen,...) kwamen veelvuldig voor, evenals groepsdiscussie naar aanleiding van een video, kranteknip-sels,...

Beeldvorming

De meeste reacties waren heel positief. We laten de jongeren zelf aan het woord.

"Voor de wedstrijd was psychiatrie zo iets mysterieus. Je had geen idee van wat er daar gebeurde. Door het project hebben we meer inzicht en begrip gekregen".

"Vroeger dacht ik: 'zot is zot'. Nu heb ik er toch meer begrip voor".

"Ik ben tevreden dat ik er aan meegedaan heb. 't Was verrijkend. Als ik nu iets over 'anders zijn' hoor, denk ik steeds terug aan het project".

"Vroeger wisten we er heel, heel weinig van. Nu ligt het anders, we hebben er meer begrip voor".

"We hebben wel wat bijgeleerd, doch het was allemaal teveel geconcentreerd op het maken van die collage".

"Psychiatrische patiënten zijn niet gek, wel ziek en hebben dus een behandeling nodig".

"Je hebt minder vooroordelen. Je gaat niet meer zo vlug etiketten opplakken".

"Ik vind dat psychiatrische instellingen meer naar buiten moeten treden. 't Zijn net gevangenen. Ik denk dan ook dat alle mensen er opgesloten zaten. Maar dat is helemaal niet waar. Ze mogen bijvoorbeeld dikwijls ergens naartoe onder begeleiding".

Conclusie

De eerste editie van de wedstrijd kan een succes genoemd worden. De inhoud van het project sluit aan bij het klasgebeuren.

Het wedstrijdaspect is relevant doch zeker niet prioritair voor velen.

Belangrijk is dat het mogelijk is de nagestreefde doelstelling, namelijk positieve beeldvorming rond geestelijke gezondheidszorg te verwezenlijken. Dit impliceert een positieve bijdrage aan de persoonlijkheidsontwikkeling, preventie en relatieontwikkeling bij jongeren.

Alhoewel wij er ons terdege van bewust zijn dat samenwerken met scholen niet steeds een sinecure is, geloven wij in het succes van dit project dit en de volgende jaren. De resultaten vorig schooljaar en de inschrijvingen dit jaar liegen er niet om.

Nathalie RÖPCKE
 Stafmedewerker VVGG
 Kortrijksesteenweg 369
 9000 GENT
 Tel.: 091/21.44.34

NOTEN

¹ De VVGG is een koepelorganisatie bestaande uit de vertegenwoordigers van de intra- en extramurale voorzieningen en aangevuld met individuele deskundigen en belanghebbenden/vertegenwoordigers van (ex)-patiënten en familieleden van patiënten.

² De leerkrachten en leerlingen/klassen die deelgenomen hebben aan de eerste editie werden bevraagd in de loop van de maand maart 1992.

EEN STAPPENPLAN BIJ VERMOEDEN VAN KINDERMISHANDELING

uitgewerkt voor de school

Kinderen kunnen diverse vormen van geweld in onze samenleving ontmoeten. Plegers van geweld worden aangetroffen binnen de familie, op straat, bij leeftijdsgenoten, enz. Als we in deze bijdrage stilstaan bij een handlingsplan voor de school bij een vermoeden van kindermishandeling, zullen we alleen uitgaan van de frequentste vorm, namelijk mishandeling binnen het gezin.

Wat is kindermishandeling?

We noemen kindermishandeling elke vorm van geweld die kinderen overkomt door toedoen of door nalatigheid van ouders of verzorgers en waarbij lichamelijke en/of emotionele schade het gevolg is of kan zijn.

Er zijn drie vormen van kindermishandeling die zich binnen gezinnen voordoen. Lichamelijke en emotionele mishandeling, lichamelijke en emotionele verwaarlozing, en seksueel misbruik. Bij lichamelijke mishandeling vindt men bij geneeskundig onderzoek sporen van geweld: blauwe plekken ten gevolge van slaan, stampen, uitgetrokken haar, brandwonden, beenbreuken. Bij emotionele mishandeling is er vijandig gedrag ten opzichte van het kind: pesten, vernederen, opsluiten op de kamer na thuiskomen van school, onmogelijke eisen stellen. Bij verwaarlozing kan het kind lichamelijke tekorten hebben door onvoldoende verzorging, voeding of kledij. Bij emotionele verwaarlozing krijgt het kind te weinig liefde, aandacht of stimulatie.

Seksueel misbruik verwijst naar handelingen waarbij het kind aangezet of gedwongen wordt tot seksuele daden die niet horen bij de leeftijd van het kind, en waarbij men uitgaat van de behoefte van de pleger, in plaats van die van het kind. Het gaat over oppervlakkige betastingen tot verkrachting en kinderpornografie.

De opsplitsing van kindermishandeling in deze diverse vormen is artificieel en dient vooral om ons te helpen om diagnostiek en hulpverlening te ontwikkelen. In de realiteit komen de meeste vormen in combinaties voor. Een kind dat seksueel misbruikt wordt, is gelijktijdig ook slachtoffer van lichamelijke mishandeling (letsels, wordt in toom gehouden door de fysieke kracht van de pleger) en van psychische mishandeling (de pleger bedreigt het kind in geval het iets aan moeder zou durven zeggen).

Omggaan met een vermoeden

Enkel wie bereid is te aanvaarden dat kindermishandeling frequent voorkomt, en kinderen uit alle sociale niveaus treft, zal signalen kunnen herkennen. Wie liever vlucht in de gedachte dat het wel allemaal meevalt, maakt weinig kans een bezwaard geweten op te lopen. Jongeren voelen dit doorgaans feilloos aan en

zullen hun verhaal toegedekt houden. De taal van hun gekwetste lichaam zal enkel spreken voor wie meegroeien wil met "het vermoeden".

Voor de meeste slachtoffers is praten over de feiten vaak volledig afwezig, zeker in het begin. Het lichaam praat echter meestal snel over het misbruik, zij het met een symbolische taal:

- angst voor lichamelijk contact, of veralgemeende angst zich uitend door dwanghandelingen (niet alleen willen slapen zonder licht in de kamer, controle sluiten huisdeur,...);
 - walgen van het gebeuren: overmatig wassen, kokhalzen,...;
 - protest tegen de wereld der volwassenen: gedragsmoeilijkheden, provocatie, agressie;
 - schuldgevoelens: zichzelf straf bezorgen door ongehoorzaam te zijn, of slecht op school te presteren;
 - depressie: apathisch, triestig, kan in de tekenles geen thema meer bedenken of uitwerken,...;
 - motorische remming: geen bewegingsspel, stijve loopgang;
 - psychosomatische klachten: buikpijn, pijn in benen.
- In de literatuur zijn heel wat "lijstjes" voorhanden van signalen van kindermishandeling (LAMERS-WINKELMAN, 1988; 1990; KOERS 1984; CLARA, 1990).

Sommige houden een rechtstreekse verwijzing in: opvallende kennis van seksualiteit op jonge leeftijd, blauwe plekken in het gelaat of nooit een middagmaal bij zich hebben. Dit is eerder uitzondering dan regel. De meeste signalen zijn niet specifiek. Daarom is het belangrijk er steeds bij te willen stilstaan en tijd te investeren in het opbouwen van contact met het kind. Hieruit kan een samenwerking ontstaan waarbij het kind vertrouwen aan de hulpverleners geeft en het verhaal doet.

Uit het voorgaande is duidelijk dat er vaak een lange voorbereidende fase voorkomt, waarin het slechts mogelijk is om op indirecte wijze kennis te verwerven over wat zich vermoedelijk in het gezin voordoet. Zoals eerder gesteld is geen enkel signaal specifiek op zich, en kan het verwijzen naar heel andere achtergronden, of zelfs een normaal ontwikkelingsgegeven zijn voor een bepaald kind. Door observatie leidt vooral de opsomming van signalen en de informatie van andere hulpverleners die met het kind en/of het gezin vertrouwd zijn (zoals andere leerkrachten, school- en huisarts, thuisverpleegkundige) tot een vermoeden van mishandeling.

Naast de observatie, kan het vermoeden gesteund worden door het verhaal van het kind. We onderscheiden twee mogelijkheden:

1. Het kind vertelt spontaan wat er gebeurde

Meestal zal zulk een kind zijn verhaal doen aan een vertrouwenspersoon in diens omgeving. Eerder uitzonderlijk zal dit een deskundige in kindermishandeling zijn. Het kan bijvoorbeeld om een leerkracht of buur gaan. Essentieel is dat deze personen open staan voor het verhaal van het kind en dit niet meteen kritisch in vraag stellen.

Als het kind zich door deze vertrouwenspersoon gesteund en geloofd voelt, is inschakeling van een deskundig hulpverlener mogelijk. Het heeft de voorkeur dat de vertrouwenspersoon het kind tot bij deze hulpverlener begeleidt, zodat overdracht van vertrouwen mogelijk is.

2. Het kind vertelt spontaan niets over de feiten

Meestal zijn er enkel signalen, nooit een feitenrelaas, hooguit enkele schaarse aanwijzingen. Dit heeft niet enkel te maken met de schaamte- en schuldgevoelens bij het kind over de seksuele feiten. Een op zijn minst even belangrijk motief is de afwezigheid van een taal voor geweld in de meeste van deze gezinnen. De geheimhouding die aan het misbruik verbonden is, betekent ook dat het kind in het gezin nooit leert praten over seksualiteit, relaties en conflicten. De moeizame antwoorden op de vragen van de hulpverlener dienen dus ook beschouwd te worden als de eerste stappen in een proces van leren praten over geweld.

Voor justitie dient er bewijs geleverd te worden. Bewijzen van kindermishandeling zijn jammer genoeg bewijzen van een langdurig proces van geweld. In de hulpverlening mag men niet wachten op bewijzen. Ook al praat een kind niet, ons vermoeden is een waardevol gegeven om kind en ouders tijdig kansen te geven.

Is het een taak voor de school?

Na het gezin is de school het belangrijkste milieu waarin een kind verblijft. Het is de enige plaats waar men een globaal beeld van het functioneren van een kind heeft en waar de ontwikkeling kan vergeleken worden met leeftijdsgenoten. De school volgt een kind vaak jarenlang, en is dus goed geplaatst om een 'knik', een afbuiging of stilstand in de ontwikkeling vast te stellen. Bovendien is de school de plaats waar problemen van kinderen verstorend doorwerken. Leer- en gedragsmoeilijkheden worden vaak eerst op school signaleerd, van waaruit ouders advies krijgen. De school heeft een opdracht in de ontwikkeling van kinderen, kindermishandeling kan daarbij niet in een apart kastje opzij gezet worden.

Hoewel heel wat scholen het tot hun taak rekenen kindermishandeling te signaleren, dient er op niveau van het beleid nog heel wat te veranderen. Als een schooldirectie de moed heeft een pedofiel netwerk op te sporen waarbij diverse leerlingen slachtoffer waren, dreigt een vertrek van leerlingen tot werkverlies te leiden. Wie moedig is en verantwoordelijkheid opneemt zou hiervoor steun moeten krijgen, in plaats

van verlies van faam en arbeidskrachten. Verder hebben initiatieven met namen als groene leraars, ombudsleerkrachten en leerlingconsulenten voldoende hun nut bewezen op het ruimere vlak van aandacht voor jongeren in moeilijkheden. Toch moeten dergelijke werkuren uit het globale pakket gehaald worden, en is dit niet als een evenwaardige onderwijsfunctie voorzien. Zowel schoolarts als PMS-medewerker hebben een ideale positie om deel te nemen aan diagnostiek en adviesverlening bij een vermoeden van kindermishandeling. Doch ook hier weer is de administratieve druk zeer groot, en zijn er teveel opgelegde taken voor te weinig personeel. Dat leidt dan tot onvoldoende samenwerkingsmogelijkheden. Wie een schoolvisie wil ontwikkelen rond kindermishandeling heeft dus terecht argumenten om te rekenen op samenwerking met de school, doch dient ook aandacht te hebben voor de noden die daarbij vervuld moeten worden vanuit het beleid.

Een stappenplan bij vermoeden van kindermishandeling

We gaan hierbij uit van een leerkracht die een vermoeden van kindermishandeling heeft. We doorlopen enkele stappen die gevolgd kunnen worden. Uiteraard is dit niet de enige weg die gevolgd kan worden en willen we hierbij enkel een voorbeeld geven.

Stap 1: Bespreek het vermoeden met een collega of directielid, die het betrokken kind kent

Kinderen doorlopen vaak een hele schoolcarrière in één schoolgemeenschap. Dat heeft het voordeel, dat men vragen en ervaringen rond dat kind toetsen kan aan collegae. Als de leerkracht van het voorbije schooljaar zegt: "jaja, ik heb me ook vaak afgevraagd of er wat met Bart aan de hand is", dan wordt ons eigen vermoeden reeds wat gesterkt. Kinderen die mishandeld worden, zijn doorgaans reeds jaren slachtoffer. Velen hadden een vermoeden, maar deden er niet veel mee. Als leerkrachten vaststellen dat zij met meerdere een vermoeden delen, moet hen dat sterken om naar de volgende stap over te gaan.

Niet altijd krijgt men bevestiging. Directie en leerkrachten kunnen schrikken van de vragen van hun collega. "Je kan er in vele gezinnen aan denken, maar zeker niet daar", zeggen ze dan vaak. Het is mogelijk, maar niet zeker. Kindermishandeling heeft meestal plaats in de besloten sfeer van de gezinskamer, waar er geen getuigen zijn. Dat geldt in het bijzonder voor seksueel misbruik. Sommige kinderen tonen slechts aan één persoon signalen van mishandeling. Zij zijn zo wantrouwig, dat ze de wereld van de volwassenen opgesplitst hebben in een hele grote groep verdachte mensen, en een heel klein groepje van vertrouwelingen. Eén leerkracht kan dus best dingen opmerken, die anderen tot dan toe ontgaan zijn. Toch blijft erover praten met directie en collegae ook hier de eerste stap. Als mensen respectvol naar elkaar luisteren, weten twee meer dan één. Vergeet nooit dat je signalen meende te herkennen, ook al voel je je achteraf gerustgesteld. Het 'nulste lesuur', met leerlingencontact tussen de lessen door en op de speelplaats, is een

waardevol moment voor observatie en attentie luisteren naar de informatie van jongeren. Als we een open contact bieden, zal de leerkracht nieuwe signalen zien en krijgen.

Stap 2. Gesprek tussen leerkracht en ouders

Bij geweld in gezinnen weten vele ouders dat er wat misloopt thuis en zijn zij bereid in een respectvol gesprek een gepaste verwijzing voor hulp te aanvaarden. Zoals reeds eerder gesteld, kan het nooit de bedoeling zijn dat de leerkracht de diagnose van kindermishandeling stelt. Het voordeel van een 'vermoeden van...' is dat men zich vrijer voelt in het oudergesprek. Zodra men 'zekerheid' heeft over mishandeling, kleuren onze emoties onze tussentijd, en is de kans kleiner dat de ouders zich onpartijdig benaderd voelen.

Wie een vermoeden heeft, nodigt best de ouders eens uit op een gesprek. De ingangspoort is dan de algemene bezorgdheid van de leerkracht. Zo bijvoorbeeld: "Uw zoon is op korte tijd zo moeilijk geworden in de klas, ik hoop mijn rug maar te draaien, en hij steekt iets uit. Ik weet niet hoe ik dat begrijpen moet. Zijn er volgens jullie zaken op school of thuis die een rol spelen?", of "Annelies is zo stil, ik maak me echt zorgen. Het lijkt wel dat ze depressief is. Aan mij wil ze niets zeggen, daarom dat ik eerst eens met U erover praat. Hebt U enig idee wat er aan de hand is?". Sommige ouders brengen een antwoord dat meteen heel wat verklaart. Zo kunnen er echtelijke spanningen zijn, of financiële moeilijkheden die de sfeer in het gezin belasten. Vaak gaan de ouders ten dele in op de geschetste problemen. Zij beginnen bijvoorbeeld met te wijzen op schoolse aspecten van het probleem ('er is te weinig discipline in de klas', 'slechte vrienden,...'), om dan met een bocht een klein stukje van de thuissituatie te benoemen (moeder: "Ik moet nu wel zeggen dat mijn man overdrijft als het rapport ondertekend dient te worden, hij zou haar een beetje moeten steunen, maar in de plaats kleineert hij haar", vader: "je overdrijft", moeder: "dat is niet, de huisdokter heeft het ook gezegd", vader: "het grootste probleem is dat ze te weinig huiswerk mee naar huis krijgen, ze worden lui", moeder: "daar is wel wat van aan"...). In een dergelijk verhaal kan je spreken van een 'partiële erkenning van de moeilijkheden'. Men mag nooit verwachten dat ouders een verhaal over kindermishandeling geven. Het gebeurt, maar dat is bijzonder zeldzaam. Via een gedeeltelijke erkenning van moeilijkheden, bieden de ouders op hun manier een opening voor een hulpverlenend gesprek. Het einddoel van dit gesprek moet namelijk zijn, de ouders te motiveren voor een gepaste verwijzing, of hun toestemming hiervoor te krijgen.

Als de leerkracht de ouders kan motiveren om eens met hun huisarts over hun kind te praten, of met het PMS-centrum of schoolarts, dan is heel wat bereikt. Sommige ouders zijn meteen verwijfsbaar naar een dienst Geestelijke Gezondheidszorg met een kinderequipe. Het is de verantwoordelijkheid van deze diensten om in te staan voor een verdere diagnostiek en het opstellen van een hulpverleningsplan.

Houdt de taak van de leerkracht dan op na een geslaagde verwijzing? Nee, natuurlijk niet, hoewel het er in de praktijk wel op lijkt. Nadat een gepaste ver-

wijzing gebeurd is, sust een leerkracht niet zelden het observatievermogen door te denken: het zullen wel geen signalen meer zijn wat ik nu zie, want de hulpverleners zijn bezig met de gezinssituatie. Wij willen hierbij bijzonder bepleiten dat de leerkracht zich blijft inspannen voor de eigen observatie, en contact neemt met de hulpverleners, indien hij de indruk heeft dat er te weinig (of helemaal geen) vooruitgang geboekt wordt. Bij acht op tien oudergesprekken kan een samenwerking of geruststelling bekomen worden. Bij twee op tien loopt het niet goed. De ouders blijven weg, gaan niet in op de vraag van de leerkracht naar een gesprek, of komen wel, maar dan enkel om zich boos te maken op de leerkracht. Het zijn gezinnen die heel angstig zijn om hun problemen benoemd te horen. Zij wapenen zich tegen de angst door zich te verbergen achter agressie. Voelt een leerkracht zich bang voor een bepaalde ouder? Dat is geen nutteloos detail. Als het voor een volwassene al moeilijk is, dan geldt dat zeker voor het kind. De mate waarin wij ons als volwassene angstig voelen is vaak een barometer voor de angst die het kind voor een dergelijke ouder hebben moet. In deze omstandigheden, stapt men met het vermoeden verder door naar een derde fase.

Stap 3. Rondetafelgesprek op school

Het is in het belang van het kind, erover te waken zoveel mogelijk kansen te benutten. Bij een rondetafelgesprek worden alle betrokkenen samengebracht, maar ook vertegenwoordigers van die structuren die beleidsverantwoordelijkheid dragen, of die binnen de school hulpverlening kunnen bevorderen. Naast de betrokken leerkracht(en), treffen we er doorgaans dus een directielid, de schoolarts en de PMS-medewerker aan. Sommige scholen hebben een nauw samenwerkingsverband met een huisarts, met een Congregatie, met een privaatwerkend kindtherapeut, of een Centrum Geestelijke Gezondheidszorg. Dergelijke vertrouwensfiguren kunnen op dit overleg uitgenodigd worden, om de creativiteit van de denkgroep te versterken.

Na een synthese van de signalen van het kind, en van de inspanningen die reeds geleverd werden, is de doelstelling van deze vergadering samen 'hardop na te denken' over de ernst van de signalen (sommige signalen laten niet veel tijd voor eigen initiatief, bijvoorbeeld een kind dat op een maand tijd reeds tweemaal een hoofdtrauma had, of een jongere die over incest vertelde en automutuleert op school), en over de hulpverleningsinitiatieven die nog mogelijk zijn. Kan de directie met de ouders praten? Is er een vertrouwensfiguur voor het gezin bekend? Kan het PMS de ingangspoort van leermoeilijkheden benutten? Kan de schoolarts de ouders of de huisarts aanspreken over de lichamelijke bevindingen? De Rondetafelvergadering wijst een coördinator aan, die het verdere verloop zal opvolgen, en de leden zo nodig samenroepen. Het is belangrijk ervoor te waken dat de betrokken leerkracht zich gesteund voelt door de schoolgemeenschap, en weet bij wie hij terecht kan voor snel overleg.

Als de uitvoering van de afspraken van de Rondetafel zonder succes blijft, of de vergadering tot het besluit kwam dat er binnen de school geen mogelijkheden overblijven om initiatief te ontwikkelen, komt men te-

recht bij de laatste fase, de melding aan het Vertrouwensartscentrum.

Stap 4. Melden aan het Vertrouwensartscentrum

Het treinstel wordt steeds langer. Alles is begonnen met die leerkracht die een vermoeden van kindermishandeling opbouwde vanuit één of enkele signalen bij een kind. Aan deze locomotief worden opeenvolgende wagons gehecht, in ieder station waar de informatie en/of hulpverlening vastliep wordt een nieuwe wagon aangehecht. Er werd een proces op gang gebracht van contact tussen leerkrachten, naar oudergesprek, en dan weer naar Rondetafeloverleg. Wat absoluut vermeden moet worden is dat de trein tot stilstand wordt gebracht, voor er een werkbaar station bereikt is. Vaak worden heel wat verdienstelijke inspanningen te vroeg stop gezet, omdat men onderweg de hoop op resultaat verliest. Op ieder niveau van de geschetste fazen dient men zich verantwoordelijk te voelen voor de informatie die men heeft, en voor de jongere. Zo kan het nodig zijn om tot het vierde station op te klimmen, en te melden aan het Vertrouwensartscentrum.

Het Vertrouwensartscentrum is in uitvoering van het Besluit van de Vlaamse Executieve (Belgisch Staatsblad, 1988) een Centrum voor Hulpverlening bij Kindermishandeling.

Het decreet bepaalt dat het centrum gespecialiseerd is in volgende opdrachten:

1. de deskundige ondersteuning van hulpverleners die in hun eigen werksituatie met gevallen van kindermishandeling worden geconfronteerd en die gezinnen, en desgevallend andere betrokkenen, bijstaan en hulp verlenen;
2. hulpverlening coördineren en desgevallend opzetten ten aanzien van gezinnen, en desgevallend andere personen, betrokken in gevallen van kindermishandeling;
3. het sensibiliseren en bewustmaken van hulpverleners, onderwijsmiddelen en het publiek voor de problematiek van kindermishandeling met het oog op een efficiënte detectie.

Verder vereist de wetgever dat het Centrum een permanente bereikbaarheid heeft. Per provincie wordt een dergelijk Centrum gesubsidieerd en erkend door Kind en Gezin, die ook voor de inspectie van de centra instaat. De wetgever omschrijft niet hoe de Centra geacht worden met een melding om te gaan. Er bestaat ook geen meldingsplicht, of plicht tot samenwerking. In de praktijk is zulk een centrum een multidisciplinaire equipe, waar iedereen – zelfs anoniem – situaties van (een vermoeden van) kindermishandeling kan melden. Het centrum zal de identiteit van de melder steeds anoniem houden. Vaak wordt telefonisch gemeld, hoewel een persoonlijk gesprek de voorkeur wegdraagt. In 1991 werden aan de zes Vlaamse centra ruim 3000 kinderen gemeld.

Stap 5. Nazorg

Zodra een verwijzing gelukt is, zal men aandacht moeten hebben voor een gepaste afgrenzing tussen taken van de school en die van de professionele hulpverlening. Het is belangrijk dat de leerling voldoende

aangespoord wordt om te blijven deelnemen aan de normale klasactiviteiten, huiswerk en lessen inbegrepen. Dit is en blijft de opdracht van de school. Geen jongere wordt geholpen door aanhoudende gesprekken tijdens lesuren. De boodschap naar de jongere moet er een zijn van geloof in de groeimogelijkheden. De school is een domein waar de jongere werken kan voor de eigen toekomst, en dat dient in de nazorg bewaakt te worden.

Een schoolbeleid ontwikkelen voor kindermishandeling

Het gebeurt nog te vaak dat leerkrachten en directie pas op zoek gaan naar een actieplan bij kindermishandeling als zij met een concreet kind geconfronteerd worden. De emotionele druk en het verantwoordelijkheidsgevoel kunnen de beslissingen dan bemoeilijken. Aangezien iedere schoolgemeenschap ooit met dit thema te maken krijgt, is het beter preventief een intern plan te ontwikkelen. Een rollenspel, met een fictief dossier, kan hierbij een goed hulpmiddel zijn. Men kan een rondetafelvergadering samenroepen, waarbij directie, leerkracht, PMS-werker en schoolarts een proefsituatie uitwerken. Bij een dergelijke vergadering kan men aandacht hebben voor: hoe verzamelen wij gegevens van kinderen, met wie zijn wij vanuit onze school vertrouwd om samen te werken bij problematische situaties, op welk netwerk in onze regio kunnen wij beroep doen indien ouders aan de leerkracht zeggen dat ze graag hulp willen maar niet weten waarheen, enz. De school kan ook samenwerkingsmogelijkheden bespreken met concrete hulpverleningsorganisaties uit de regio. Men kan een kennismakingsgesprek organiseren met het Centrum Geestelijke Gezondheidszorg, met een Dagcentrum, met het Comité Bijzondere Jeugdzorg of met het regionale centrum voor kindermishandeling. Bepaalde scholen richtten reeds 'platforms' op, samenwerkingsverbanden tussen directie, leerkracht en PMS-centrum, die om advies kunnen gevraagd worden door leerkrachten die een vermoeden van kindermishandeling hebben. Dergelijke interne 'platforms' vermijden het isolement van leerkrachten die met deze situaties geconfronteerd worden. Hoewel we in het kader van deze bijdrage hier niet nader op ingaan, spreekt het voor zich dat men aan de hand van een dergelijk rollenspel ook een stappenplan zou kunnen ontwikkelen voor kindermishandeling waarbij de pleger een eigen personeelslid van de school is. Initiatieven als rollenspel, interne platforms, leerlingconsultanten, enz. maken het de leerkrachten van de school in ieder geval duidelijk dat er bij de directie voldoende openheid aanwezig is voor dergelijke delicate problemen als kindermishandeling.

Peter ADRIAENSSENS

Coördinator Vertrouwensartscentrum UZ Leuven
Supervisor afdeling kinderpsychiatrie,
UZ Gasthuisberg
Vertrouwensartscentrum Kind en Gezin in Nood
Herestraat, 49
3000 Leuven

EETSTIJL ALS RISICOGEDRAG BIJ ADOLESCENTEN

"Prevention of obesity calls for social acceptance of human diversity, fostering freedom and initiative in the individual. It repudiates manufactured, stereotyped ways of life and demands instead respect for human individuality" (Bruch, 1973).

In de Westerse maatschappij lijken eetstoornissen epidemisch toe te nemen bij bepaalde groepen adolescenten. Deze toename wordt niet veroorzaakt omdat anorectische patiënten tegenwoordig sneller worden gehospitaliseerd, noch doordat men minder ernstige gevallen opneemt (WILLI & GROSSMANN, 1983).

Ondanks het feit dat de culturele standaard voor het ideale lichaamsgewicht steeds lager wordt, is het gemiddeld gewicht van vrouwen onder de 30 jaar de laatste jaren toegenomen (GARNER, GARFINKEL, SCHWARTZ e.a., 1980). Niettemin willen we duidelijk onderlijnen dat culturele invloeden niet de enige oorzaak kunnen zijn van ernstige eetstoornissen, cultuur wordt immers gemedieerd door de psychologie van het individu alsook door de sociale context van de familie en de groep waarmee hij zich identificeert (b.v. de school). De karakteristieken van deze laatste factoren kunnen immers predisponerend dan wel beschermend functioneren (GARNER, OLMSTEAD & GARFINKEL, 1983). Meerdere studies vonden essentiële verschillen tussen anorexia-patiënten, door gewicht gepreoccupeerde meisjes en risicopopulaties (b.v. balletdansers, modellen, enz.), vandaar dat wij ons ook binnen deze studie de vraag stelden wanneer diëten en eetproblemen de kritische grens overschrijden naar een anorectische en/of bulimische problematiek. Is het vooral de rigiditeit die de eetstijl kenmerkt, de groter wordende isolatie naarmate het gewicht daalt, een onzekere persoonlijkheid, of de extreme "will to please"?

Na de definiëring van eetstoornissen en een schets van de achterliggende theorievorming, zullen we het onderzoek en de daaruit volgende resultaten beschrijven. Deze studie kadert binnen een primair en secundair preventieprogramma dat binnen Vlaamse scholen wordt opgericht teneinde de predictie, begeleiding en behandeling van eetstoornissen/eetproblemen efficiënter en effectiever te laten functioneren.

Theorievorming en definiëring van eetstoornissen

Definitie

Anorexia Nervosa (AN), Bulimia Nervosa (BN) en Obesitas worden gezien als varianten van éénzelfde problematiek: controleverlies over eten als symptoom van onderliggende pathologie. Daar waar de anorectische patiënt het controleverlies tracht te onderdrukken door te vasten (het is makkelijker zo goed als niets te eten dan 'normaal' te eten), zal bij bulimia het doorbreken van de dieetregel (wat uitmondt in 'bingeing' of eetaanvallen) vooral gecompenseerd worden door braken en het gebruik van laxativa/diuretica. Ook het gedragspatroon van de meeste obesen wordt gekenmerkt door afwisselend diëten en (vr) eten. Het specifiek eetpatroon heeft uiteraard zijn repercussies op het gewicht. Het meest gebruikte criterium hiervoor is de Body Mass Index (G/LXL), waar Anorexia-nervosa-patiënten zich situeren onder de 15, en obesen boven de 30, zullen zij met bulimia nervosa zich meestal binnen de ideale zone van 20 tot 25 bevinden. Het spreekt voor zich dat deze kenmerken noodzakelijke maar geen voldoende voorwaarden vormen om deze stoornissen te diagnosticeren. Uit studies blijkt immers dat ook 20% van de 'normale' vrouwen éénmaal per maand eetaanvallen heeft, 90% af en toe diëten inlast en zelfs 10% braakt en laxeremiddelen gebruikt teneinde zijn gewicht binnen bepaalde grenzen te houden. Uiteraard zal zowel

de intensiteit en frequentie bepalen of men naar de extremen van het continuüm gaat én dit op zijn beurt zal afhangen van het psychologisch profiel.

Binnen deze studie hebben wij ons vooral op de twee eerste groepen gericht.

Psychologische theorievorming

Doorheen de tijd hebben vrouwen geleerd dat sociale waardering direct gerelateerd is aan hun uiterlijk waarbij aantrekkelijkheid een essentieel criterium is (WOOLEY & WOOLEY, 1985). De relatie tussen

mager-zijn en wenselijke sociale status kan beschouwd worden als een significante predisponerende factor voor het ontwikkelen van eetstoornissen, vooral bij kwetsbare adolescenten die geloven dat gewichtscntrole gelijk staat met zelfdiscipline en zelfwaardering. Voor jonge meisjes vereist het succesvol ontwikkelen van vrouwelijkheid drie basisvoorwaarden: afhankelijkheid van anderen, het ondergeschikt maken van de eigen behoeften aan die van anderen en het zichzelf definiëren door affiliatie (ORBACH, 1986). Traditioneel leren meisjes dat de behoeften en verlangens van andere mensen belangrijker zijn dan die van zichzelf en worden zij aangespoord hun eigen gevoelens te ontkennen en/of te onderdrukken. Als gevolg daarvan zijn vrouwen vaak niet in staat de authenticiteit van hun eigen wensen te herkennen en te ontwikkelen.

Het spreekt voor zich dat normen en waarden zowel op micro- als op macro-niveau in belangrijke mate bepalen aan welke verwachtingen die meisjes dan ook zullen moeten voldoen. Zo concludeert ASKEVOLD (1982) dat waarden en normen van de middenklasse een belangrijke rol kunnen spelen in het uitbreken van Anorexia Nervosa, vermits: "the middle class is a group not renowned for setting limits on the urge to selfimprovement: for the father no bank balance is large enough, for the mother no carpet is clean enough, for the daughter no dimensions are small enough". Zelfs wanneer de opgroeiende dochter eigen initiatieven zou nemen worden deze niet erkend en/of bevestigd, zodat een adequaat gevoel van vertrouwen en zelfwaardering moeilijk ontwikkeld kan worden.

SLADE (1982) stelt dat er twee essentiële condities noodzakelijk zijn voor de ontwikkeling van AN/BN: algemene ontevredenheid met het leven en met zichzelf, en een perfectionistische instelling. Deze twee condities ontwikkelen een behoefte bij het individu om ofwel: totale controle te percipiëren binnen een specifiek domein van het leven OF een totaal succes te bereiken binnen een bepaald domein. Dit doel bereiken binnen een domein waarbij men afhankelijk is van het gedrag van anderen, zal allicht onmogelijk zijn, waardoor de potentiële AN/BN kandidaat afgestemd is op zijn zelf- en/of lichaamscontrole. Willen wij hierbij nog onderlijnen dat dit gedrag duidelijk geïntegreerd wordt door de omgeving, wat binnen de vrouwelijke wens om te behagen, een duidelijke onderhoudende factor zal worden.

Binnen deze context zal het dieet-gedrag op het eerste gezicht niet verschillen van het gedrag van de 'normale' peer-group, en dus totaal onschuldig bevonden worden.

Er bestaat echter een zeer grote kans tot het ontwikkelen van een eetstoornis wanneer deze 'overmatige bezorgdheid' rond lijnen en gewicht gepaard gaat met volgende factoren:

- a) gecombineerde preoccupatie van gewicht en voedselinname van de onmiddellijke omgeving van de persoon (familie, school en peer-groep),
- b) conflicten rond afhankelijkheid en autonomie bij de adolescent, in die zin dat het meisje de rol draagt van ideaal of model kind, waarbij ze moeilijkheden vertoont om zich onafhankelijk en zelfbewust op te stellen. Relationele problemen of

- c) sterke bindingsproblemen van één ouder ten opzichte van het kind faciliteren dit probleem,
- c) interpersoonlijke problemen zoals sociale introversie, sociale angst en gebrek aan assertiviteit; het vermijden of het vertonen van negatieve attitudes naar heteroseksuele contacten,
- d) stress en faalervaringen: druk om uitzonderlijke prestaties te leveren op schoolgebied, faalangst tijdens examens, falen in het aanknopen en/of onderhouden van significante relaties,
- e) perfectionistische tendensen: obsessieel-compulsieve kenmerken of de tendens om gebeurtenissen of eigen resultaten in zwart-wit termen te zien (alles-of-niets redeneringen), waarbij alles wat niet als een ideale of perfecte realisatie kan worden gezien, als falen wordt beschouwd (GARNER, BEMIS, 1982).

Eetstijl

Overmatige bezorgdheid om uiterlijk en gewicht geeft aanleiding tot een typische eetstijl, die zich zowel uit in cognities, emoties als in gedrag. Kort samengevat

kunnen we stellen dat het eetpatroon in die zin wijzigt dat men 'lijn-gericht' denkt en eet én dat wanneer men van deze regel afwijkt (eveneens met de zwart/wit-redenering) gevoelens van somberheid en angst het individu overmeesteren. Concreet uit zich dit in: vaak denken aan voedsel, calorieën tellen, maaltijden overslaan, kleine porties calorie-arme voeding nemen, de weegschaal voortdurend als controle-instrument inschakelen enz... In een extremer stadium zal elke afwijking van de dieet-regel gevolgd worden door braken, laxeremiddelgebruik en/of excessieve beweging.

Deze eetstijl verhoogt in belangrijke mate de kans om eetaanvallen ('binge eating') te ontwikkelen via het proces van counterregulatie (WARDLE, 1980). Chronische diëters zullen op die manier geneigd zijn éénmaal zij een bepaalde hoeveelheid voedsel opgenomen hebben, niet meer te stoppen. Zij hebben het veel moeilijker om te stoppen met eten na partiële verzadiging dan na minimale consumptie, bovendien ontwikkelen zij de neiging om te gaan eten naar aanleiding van emotionele stimuli. Het spreekt voor zich dat daardoor hun gevoel van onzekerheid en gebrek aan perceptie van controle nog versterkt wordt, waardoor ze verder in de vicieuze cirkel terecht komen. Counterregulatie wordt recent als een conditioneringsproces beschouwd (JANSEN, 1990). Wanneer het individu geconfronteerd wordt met stimuli die waarschijnlijk zullen gevolgd worden door voedselintake (= 'cues'), vertoont het anticipatoire fysiologische responsen (e.g. salivatie), die het organisme voorbereiden op de voedselopname. Deze aangeleerde anticipatoire responsen zullen des te sterker zijn naarmate de grootte van de voedselintake waar de cues naar verwijzen. Eén van deze anticipatoire responsen is het vrijkomen van insuline, wat op zijn beurt aanleiding geeft tot een daling van de bloedsuikerspiegel. Deze daling kan gezien worden als een compenserende respons vermits na het eten de bloedsuikerspiegel zal stijgen. De klassiek geconditioneerde compenserende respons (hypoglycemia) zal subjectief ervaren worden als honger ('craving') en zal dooreten stimuleren teneinde de bloedsuikerspiegel te herstellen.

Onderzoeksbeschrijving

Methodiek

Gezien eetstijl een belangrijke predictor is voor het ontwikkelen van eetstoornissen (en op zich ook al tot problemen kan leiden) inventariseerden we in de eerste fase van het onderzoek welk soort eetstijl schoolgaande meisjes van 17 jaar vertonen en in hoeverre deze correleert met de eetstijl van AN/BN-patiënten. Terzelfdertijd vergeleken we een 'risico-populatie' (VANDEREYCKEN, MEERMANN, 1983; GARNER e.a., 1983), zijnde meisjes van ongeveer dezelfde leeftijdsklasse werkzaam in de modewereld.

De schoolpopulatie werd niet at random geselecteerd maar gekozen op basis van bijkomende risico-factoren. De leerlingen worden vooral uit midden- en hogere sociale klassen gerecruteerd, uitsluitend meisjes

worden toegelaten én er is een duidelijke prestatiedruk aanwezig. De mannequins werden gecontacteerd via de enige Vlaamse academie op dit terrein (in een tweede fase worden alle modellenbureaus aangeschreven). De AN/BN-patiënten behelzen alle meisjes die zich gedurende de laatste drie jaar aangemeld hebben in onze afdeling voor eetstoornissen. De vragenlijst werd aan alle laatstejaars-schoolmeisjes terzelfdertijd aangeboden tijdens de schooluren en werd klassikaal en anoniem ingevuld. Aan de andere onderzoeksgroepen werd de vragenlijst opgestuurd met bijgevoegde gestempelde enveloppe en het adres van de afzender.

De vragenlijst bevat een algemene rubriek, vragen rond de eetstijl én de genormeerde en gevalideerde Nederlandse Vragenlijst voor Eetgedrag (NVE, VAN STRIEN e.a., 1986). Alle vragen zijn gesloten en de meerkeuze-antwoorden dienen enkel aangekruist te worden. De totale afname duurt ongeveer tien minuten.

Resultaten

De verwerkte resultaten behelzen momenteel 333 schoolmeisjes, 11 modellen en 32 AN/BN-patiënten (het onderzoek loopt verder en wordt uitgebreid naar leeftijdscategorie, verschillende netten in het onderwijs en ook jongens worden opgenomen).

Vooreerst geven wij een overzicht van de percentages binnen de verschillende onderzoeksgroepen naar schoolniveau (hoogste = Latijnse, Wetenschappelijke A en B, middenniveau = economische en hoger technische afdeling, laagste niveau = beroepsafdeling), vervolgens of zij al dan niet een vaste relatie hebben, of zij gewichtsproblemen en/of eetproblemen ervaren.

%	schoolmeisjes n = 333	modellen n = 11	AN/ BN n = 32	Pearson-coëff.	χ^2 -test p < 0.05
hoogste schoolniveau	75.4	27.3	62.5	85.2	0.00
relatie	27.9	54.5	21.9	4.4	0.1
gewichtsproblemen	21.6	27.3	78.1	47.7	0.00
eetproblemen	18.3	45.5	90.6	83.2	0.00

Er is een significant verschil in schoolniveau, vooral tussen de modellen en de groep schoolmeisjes en AN/BN-patiënten. Hoewel het percentage van modellen dat aangeeft een vaste relatie te hebben gevoelig hoger ligt, is dit verschil niet significant. Het percentage dat gewichtsproblemen en eetproblemen percipieert verschilt significant tussen de verschillende groepen. Niettemin stellen ook 22% schoolmeisjes vast dat zij gewichtsproblemen hebben en zelfs 18% dat zij eetproblemen hebben. Opvallend is ook dat bij de modellen bijna de helft eetproblemen waarneemt.

Vervolgens gaan we over tot een overzicht van de gemiddelde leeftijd, gewicht, BMI (body mass index: G/LXL), het hoogste gewicht dat men ooit haalde en het streefgewicht. Tussen de haakjes wordt telkens de deviatie-score aangegeven:

	schoolmeisjes	modellen	AN/BN
leeftijd	16.8 (0.8)	19 (0.9)	24 (5.2)
gewicht (kg)	56 (6.4)	57.1 (3.5)	54.7 (12.6)
BMI	20 (1.9)	18 (1)	19 (4.1)
hoogste gewicht (kg)	58 (6.9)	61 (5.6)	65.6 (16.5)
streefgewicht (kg)	54 (5.5)	55.1 (1.9)	52.5 (7.7)
streef-BMI	19.2 (1.5)	18.1 (0.7)	19 (2.2)

Wanneer we naar het streefgewicht kijken en vooral naar de streef BMI willen alle meisjes een BMI onder de ideale grens van 20 tot 25, zelfs schoolmeisjes die een ideaal gewicht hebben wensen liever af te vallen. Een volgend significant verschijnsel is dat het gemiddeld hoogste gewicht dat alle onderzochte meisjes ooit haalden boven het gemiddelde huidig gewicht ligt, wat betekent dat er duidelijk gelijnd wordt door de meesten. Meer nog, gelijklopend met andere onderzoeksresultaten (Schots onderzoek opzoeken) blijkt ook hier dat hoe meer gewichtsverlies er is op korte termijn, hoe meer kans er is een eetstoornis te ontwikkelen.

Een volgende tabel geeft de percentages aan van de hulpmiddelen zoals: medicatie, braken en het gebruik van laxativa/diuretica, die worden gebruikt teneinde het gewicht te corrigeren:

%	schoolmeisjes	modellen	AN/BN	Pearson-coëff.	χ^2 -test p<0.05
medicatie	4.8	0	15.6	7.2	0.1
braken	3.9	0	37.5	53	0.00
laxativa/diuretica	15.9	36.4	46.9	20	0.00

Het spreekt voor zich dat er significante verschillen zijn met de patiëntengroep gezien zij voor hun probleem net tot deze extreme methodes overgaan. Desalniettemin gebruikt ook 5% van de schoolmeisjes medicatie om het gewicht te beïnvloeden, is er 4% dat braakt en 16% dat (vooral) laxeermiddelen gebruikt om gewicht te verliezen. Dit laatste misbruik stijgt zelfs tot 36% bij modellen.

Een volgende rubriek gaat de eetstijl na. Er werd nagegaan hoeveel meisjes hoofdmaaltijden (ontbijt, middag- en avondmaal) overslaan, hoe vaak zij tussendoor eten, hoe vaak zij alleen eten, of zij veel denken aan eten, calorieën tellen en tenslotte of zij controle-verlies ervaren, zo ja hoe dikwijls en hoe groot de eetaanvallen zijn:

%	schoolmeisjes	modellen	AN/BN	Pearson-coëff.	χ^2 -test p<0.05
ontbijt	10.2	18.2	21.9	4.4	0.1
lunch	2.1	9.1	9.4	6.9	0.03
diner	1.2	9.1	9.4	12	0.02
nooit tussendoor	13.2	27.3	34.4	37	0.00
alleen eten	23	90.9	62.5	44	0.00
denken aan eten	38.9	72.7	90.3	34	0.00

%	schoolmeisjes	modellen	AN/BN	Pearson-coëff.	χ^2 -test p<0.05
calorieën tellen	12	27.3	50	32	0.00
controleverlies	63	72.7	71.9	1.3	0.5
éénmaal/dag	6.3	12.5	30.4	16	0.00
meer dan 2000 Kcal	21.1	42.9	47.8	10	0.03
minder dan 500 Kcal	17.8	28.6	8.7	10	0.03

Er is vanzelfsprekend een significant verschil in het overslaan van maaltijden (vooral van middag- en avondeten), nochtans gedragen de modellen zich daarbij op een heel gelijkaardige manier als de AN/BN-groep. Het percentage dat nooit eet tussen de maaltijden is veel hoger in de twee laatste groepen, en zelfs extreem wat betreft voor eten alleen en denken aan eten. Er is eveneens een significant verschil tussen calorieën tellen, hoewel zelfs 12% van de schoolmeisjes telt.

Er is echter geen significant verschil in de perceptie van controleverlies tussen de drie groepen, uiteraard is er wel verschil in frequentie en intensiteit van dit controle-verlies. Ook 21% van de schoolmeisjes vertonen een controleverlies waarbij meer dan 2000 Kcal. worden opgeslagen.

Wanneer we enkel de percentages van schoolmeisjes bekijken zien we dat 10% s'morgens niet eet, 23% vaak alleen eet, 40% veel denkt aan eten en 63% toch controleverlies ervaart.

De Nederlandse Vragenlijst voor Eetgedrag (VAN STRIEN e.a., 1986) gaat vooral het lijn-gericht eten na en wanneer men dit lijn-gericht gedrag doorbreekt. Uit de resultaten van deze vragenlijsten bleek dat er effectief een significant verschil was tussen de schoolmeisjes hun lijn-gericht gedrag en dat van de twee overige groepen. Het bleek overeenkomstig met andere onderzoeksresultaten dat vooral diffuse emoties aanleiding geven tot over-eten, vooral bij hen die zeer lijn-gericht denken. Toch ook hier stelden we vast dat een heel groot percentage van de schoolmeisjes lijn-gericht denkt en zich probeert te gedragen.

Conclusies

Het toenemend aantal eetstoornissen binnen de adolescentengroep in onze maatschappij, dwingt tot onderzoek naar predictieve factoren teneinde preventie en vroegtijdige begeleiding mogelijk te maken. Preoccupatie met lichaamsbeeld in het algemeen en gewicht in het bijzonder, geeft aanleiding tot een typische lijn-gerichte eetstijl, die wanneer hij gecombineerd wordt met een perfectionisme en het onvermogen om kwalitatieve sociale relaties aan te gaan en uit te bouwen vaak de kritische grens overschrijdt. Het was daarom de bedoeling om binnen dit onderzoek de eetstijl van jonge meisjes na te gaan en te kijken in welke mate zij correleert met de problematische eetstijl van anorexia en bulimia nervosa patiënten. Het overslaan van hoofdmaaltijden, alleen eten, nooit tussen de maaltijden eten, vaak denken aan eten en het tellen van calorieën zijn duidelijke risico-factoren. Wanneer daarbij een gevoelig gewichtsverlies op korte termijn wordt vastgesteld moet dit als signaal wor-

den opgevat. Bovendien wordt dit dieet-gedrag vaak gecombineerd met controle-verlies en bulemische episodes waarbij meer dan 2000 Kcal. worden verbruikt als gevolg van counterregulatie. Ook hulpmiddelen zoals medicatie, braken en laxemiddelen worden zelfs bij doorsnee-schoolmeisjes gebruikt om het gewicht te regulariseren.

Het is zeker niet de bedoeling om met deze besluiten de controle op het eetgedrag van meisjes te verscherpen, dit zou een tegenovergesteld effect creëren. Grotere controle betekent dat stiekem gedrag ontstaat, wat uiteindelijk leidt tot latere aanmelding en grotere therapieresistentie. Wanneer er echter voldoende kan gesensibiliseerd worden via de scholen en meer specifiek via leerkrachten en ouders, dat een lijngerichte eetstijl kan wijzen op een verstoord zelf- en lichaamsbeeld, gepaard gaande met een ego-destructie en sociale isolatie, menen we van daaruit een opvangnet te kunnen uitbouwen die extremere stoornissen kan helpen vermijden.

M. VERVAET

C. JANNES

U.Z. Gent

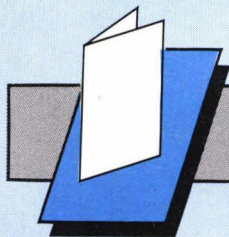
Psychiatrische kliniek

De Pintelaan 185

9000 Gent

BIBLIOGRAFIE

- ASKEVOLD, F., *Social class and psychosomatic illness. Psychotherapy and Psychosomatics*, 38, pp. 256-259, 1982.
- BRUCH, H., *Eating Disorders. Obesity, Anorexia Nervosa and the Person within*. New York, Basic Books, 1973.
- GARNER, D. and BEMIS, K., Cognitive-behavioral approach to anorexia nervosa, *Cognitive Therapy and Research*, 6, pp. 123-150, 1982.
- GARNER, D., GARFINKEL, P., SCHWARTZ, D. and THOMPSON, M., Cultural expectations of thinness in women, *Psychological Report*, 47, pp. 483-491, 1980.
- GARNER, D., GARFINKEL, P. and OLMSTED, M., An overview of sociocultural factors in the development of anorexia nervosa. In: DARBY, P., GARFINKEL, P., GARNER, D. and COSCINA, D. (Eds.), *Anorexia Nervosa. Recent Developments in Research*, New York: Alan R. Liss, pp. 65-82, 1983.
- JANSEN, A., *Binge eating, Notes and data*, Uitgegeven Doctoraatsproefschrift 1990.
- ORBACH, S., *Hunger strike. The anorectic's struggle as a metaphor for our age*, New York/London: Norton & Company, 1985.
- SLADE, P.D., Towards a functional analysis of anorexia nervosa and bulimia nervosa, *British Journal of Clinical Psychology*, 21, pp. 167-179, 1982.
- VANDEREYCKEN, W. and MEERMANN, R., *Anorexia Nervosa. A Clinician's Guide to Treatment*, de Gruyter Berlin/New York, 1984.
- WARDIE, J., *Dietary restraint and binge eating. Behaviour Analysis and Modification*, 4, pp. 201-209, 1980.
- WILLI, J. and GROSSMAN, S., Epidemiology of anorexia nervosa in a defined region of Switzerland, *American Journal of Psychiatry*, 140, pp. 564-567, 1983.
- WOOLEY, S. and WOOLEY, O., Intensive outpatient and residential treatment for bulimia. In: GARNER D. and GARFINKEL P. (Eds.), *Handbook of psychotherapy for anorexia nervosa and bulimia*, New York/London: Guilford Press, 1985.

WEERBAAR MAKEN VAN KINDEREN

Aanleiding tot opzet van weerbaarheidsprogramma's

Weerbaarheidsprogramma's voor kinderen zijn relatief nieuw. De opzet ervan hangt nauw samen met preventiestrategieën inzake kindermishandeling¹ en inzonderheid van seksueel geweld op kinderen.

Geweld tegen kinderen binnen het gezin en seksueel misbruik van vooral meisjes zijn als maatschappelijke verschijnselen lange tijd in het verborgene gebleven. Pas in de jaren '70, toen de vrouwenbeweging aandacht begon te vragen voor de maatschappelijke achterstelling en onderdrukking van vrouwen, werd seksuele kindermishandeling onderwerp van een feministische definitie. Seksueel misbruik van kinderen werd benaderd als een symptoom van machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen, als één uiting van de verschillende vormen en aspecten van vrouwenonderdrukking en kinderonderdrukking.

Dit machtsprobleem is volgens verschillende auteurs twee-ledig². Allereerst omvat het de diepewortelde, structurele ondergeschiktheid van kinderen ten opzichte van volwassenen. Vervolgens is er de diepewortelde structurele ondergeschiktheid van vrouwen ten opzichte van mannen. Meisjes verkeren vanuit deze analyse in een nog ongunstiger positie dan jongens. Uit onderzoek blijkt trouwens dat meisjes vaker dan jongens, slachtoffer worden van seksueel geweld. Steeds meer gaat men er vanuit dat seksuele kindermishandeling een complex sociaal probleem is, dat beïnvloed wordt door verschillende sociale factoren zoals een patriarchale gezinsstructuur, isolatie van families, rollenpatronen, onderdrukking van kinderen, maatschappelijke tolerantie van geweld t.a.v. minder-machtigen. Een brede aanpak van het probleem is dus noodzakelijk. Inzake algemene preventie van seksuele kindermishandeling wordt een "emancipatieproces" nodig geacht. De positie van alle kinderen dient te verbeteren. Gepleit wordt o.a. voor een grotere betrokkenheid en verantwoordelijkheid van de samenleving en van de overheid op kinderen, en voor een verbetering van de rechtspositie van minderjarigen.

Inzake individuele preventie van seksuele kindermishandeling is nog een ander geluid te horen. Herhaaldelijk wordt gesteld dat het vergroten van weerbaar-

heid bij kinderen een manier kan zijn om kinderen in staat te stellen zich te verweren tegen seksueel geweld.

Weerbaarheidsprogramma's voor kinderen: ondersteunende theorieën

Uit verschillende onderzoeken en studies is gebleken dat het weerbaar maken van kinderen één van de preventiestrategieën inzake seksuele kindermishandeling kan zijn.

FINKELHOR o.a. ontwikkelde een model, "The Four Preconditions Model of Sexual Abuse", dat kennis over daders, slachtoffers en omgeving integreert³. Hij groepeerde factoren die in verband staan met seksueel misbruik rond vier essentiële basisvoorwaarden. Op te merken valt dat het bij al deze factoren niet gaat om causale verbanden, maar wel om correlaties. Het vinden van condities die verband houden met seksuele kindermishandeling wil niet zeggen dat deze factoren ook de oorzaken zijn van seksueel misbruik maar ze kunnen wel degelijk een invloed hebben.

De vier basisvoorwaarden die FINKELHOR voorstaat zijn de volgende:

1. De motivatie tot seksueel misbruik:
De dader moet gemotiveerd zijn om seksueel misbruik te plegen. Factoren die hierbij een rol kunnen spelen zijn b.v. "de behoefte van een potentiële dader om zich machtig en dominant te voelen, de neiging om emotionele behoeften te seksualiseren, e.a."
2. Het overwinnen van innerlijke remmingen:
Volgens Finkelhor zijn er factoren die een rol kunnen spelen bij het overwinnen van de remmingen om kinderen te misbruiken, b.v. "de ideologie van patriarchale voorrechten, het gevoel dat men recht heeft op seks, e.a."
3. Het overwinnen van externe belemmeringen:
De potentiële dader moet invloeden vanuit de omgeving, die buiten hemzelf en het kind liggen, overwinnen voordat seksueel misbruik kan plaatsvinden. Seksueel misbruik van kinderen komt b.v. vaker voor wanneer de moeder gedomineerd wordt door de vader. Sekse-stereotiepe waarden en normen spelen eveneens een rol.

4. Het overwinnen van de weerstand van het kind: Volgens FINKELHOR hebben kinderen een vermogen om misbruik te vermijden.

De weerstand van het kind slaat niet enkel op 'weigeren, vechten of wegrennen', maar heeft ook betrekking op de meer subtiele gedragswijzen en persoonlijkheidskenmerken van het kind.

Sommige kinderen stralen een front van onkwetsbaarheid uit, dit wil zeggen dat de dader aanvoelt dat dit kind niet mee zal spelen, het geheim niet zal bewaren.

Factoren die de weerstand van het kind kunnen verkleinen zijn o.a. "het ontbreken van seksuele voorlichting, lichamelijke mishandeling, sociale machteloosheid van kinderen".

Het model van FINKELHOR levert een aantal aangrijpingspunten op voor preventieactiviteiten.

Weerbaarheidsprogramma's kunnen o.a. die factoren stimuleren die het kind weerbaarder en sterker maken in het weerstaan aan seksueel misbruik.

Andere onderzoeken pogen na te gaan welke de kenmerken en processen zijn waardoor mensen er in slagen in moeilijke situaties het hoofd boven water te houden. Hieruit bleek dat een 'interne focus of control' (het gevoel greep te hebben op je eigen leven), zelfvertrouwen en vertrouwen in de eigen effectiviteit samenhangen met een grotere stressbestendigheid en de bereidheid je in te spannen in moeilijke situaties. Naast deze onderzoeken zijn er ook bepaalde studies die de focus leggen op wat daders van seksuele kindermishandeling, zeggen over hoe ze te werk zijn gegaan. Hieruit werd duidelijk dat daders op zoek gaan naar makkelijke slachtoffers, naar kwetsbare kinderen. Daders testen kinderen op verschillende manieren uit om te zien hoever ze kunnen gaan. Daders zegden dat, wanneer een kind zou reageren op de aanrakingen en zich niet zomaar zou laten intimideren, ze waarschijnlijk zouden stoppen. Wanneer een kind daarenboven zou dreigen het te gaan vertellen, dan bleek dit een grote impact te hebben op het niet-plaatsvinden van seksueel misbruik.

Deze vaststellingen en onderzoeken tonen aan dat er aangrijpingspunten zijn, waarop weerbaarheidsprogramma's voor kinderen zich kunnen enten.

Weerbaarheidsprogramma's nader bekeken

Samenhangend met een aantal mythes en vooroordelen rond seksueel geweld, die in onze samenleving nog steeds leven, wordt aan vrouwen en kinderen een aantal regels opgelegd. Aan deze set van regels of gedragingen zouden vrouwen en kinderen zich moeten houden opdat ze seksueel geweld zouden kunnen vermijden.

Voor vrouwen houden deze regels vaak het volgende in:

"ga niet alleen de straat op 's avonds, loop niet uitdagend gekleed, vermijd bepaalde buurten,..."

Kinderen krijgen te horen dat ze geen snoepjes mogen aannemen van onbekenden, dat ze de deur niet mogen opendoen voor vreemden, enz...

Deze waarschuwingen geven een negatief beeld over de wereld maar bieden geen enkele houvast. Deze re-

gels maken dat vrouwen en kinderen zich kwetsbaar en hulpeloos gaan voelen. Handelingen of regels ter verdediging worden hen niet aangeleerd. Het gevoel totaal machteloos te staan tegen de "boze" buitenwereld wordt versterkt.

Weerbaarheidsprogramma's voor kinderen gaan uit van strategieën die onafhankelijkheid, vertrouwen en kracht bevorderen. De bedoeling van de programma's is ervoor te zorgen dat kinderen niet enkel hulpeloos en kwetsbaar zijn maar dat deze twee kenmerken afgezwakt worden en er andere kenmerken voor in de plaats kunnen komen.

Weerbaarheidsprogramma's willen kinderen op een niet-beangstigende wijze een aantal basisregels en vaardigheden bijbrengen zodat ze beter in staat zijn zichzelf te beschermen tegen potentieel misbruik. De meeste weerbaarheidsprogramma's gaan uit van volgende uitgangspunten⁴.

1) *Recht op informatie*

Kinderen kampen in het algemeen met een gebrek aan informatie. Ook over seksueel misbruik weten slechts weinigen iets. Volwassenen limiteren hun advies over seksueel misbruik omdat ze schrik hebben dat kinderen hen niet zullen begrijpen of dat de informatie hen bang zal maken.

Om kinderen in staat te stellen zich te verweren tegen een potentiële misbruiker moeten ze informatie krijgen. Dit is nodig opdat ze een gevaarlijke situatie snel kunnen inschatten en laten stoppen vooraleer ze escaleert.

2) *Kinderen moeten leren zichzelf te beschermen*

Het is duidelijk dat volwassenen kinderen geen 24 uur op 24 uur kunnen beschermen. Zelfs indien ze dit zouden betrachten is het gevaar erg groot dat ze de vrijheid en de beweeglijkheid van hun kinderen dermate beperken, dat er een dumper gezet wordt op de natuurlijke ontwikkeling van kinderen. Kinderen moeten – tot op zekere hoogte – zelf de verantwoordelijkheid voor hun eigen veiligheid leren dragen.

Belangrijk hierbij is dat kinderen leren uitgaan van hun eigen beoordelingsvermogen van een situatie. Kinderen die gestimuleerd worden om te vertrouwen op hun eigen waarneming en oordeel, en die hierin op een positieve manier bevestiging krijgen van hun omgeving, ontwikkelen een groter zelfvertrouwen. Zij zullen sneller uitkomen voor hun eigen mening en makkelijker hun grenzen durven stellen, ook tegenover potentiële misbruikers.

3) *Kinderen weten al heel vroeg welke aanrakingen zij prettig vinden en welke niet*

Kinderen maken snel duidelijk welke aanrakingen zij leuk vinden en welke niet. Volwassenen stappen echter heel vaak over de grenzen van kinderen heen en dwingen hen tot bepaalde aanrakingen. Na een tijd zal het kind niet meer aangeven wat het wel en niet leuk vindt, immers het wordt toch niet gerespecteerd door de volwassenen. In weerbaarheidstrainingen wordt kinderen geleerd dat hun lichaam van hen is en dat zij bepalen wat prettig is en wat niet. Kinderen leren dat ze het recht hebben om 'nee' te zeggen tegen aanrakingen die ze niet aangenaam vinden.

Ook worden kinderen gestimuleerd te vertrouwen op hun intuïtie. Ze voelen vaak feilloos aan dat er iets niet klopt in een situatie. In het programma worden kinderen ook aangemoedigd te praten over situaties en gebeurtenissen, die hen een eigenaardig gevoel geven.

4) *Kinderen moeten een reëel besef hebben van hun macht*

Het is belangrijk dat kinderen enerzijds weten dat ze de toestemming hebben om 'nee' te zeggen tegen bepaalde aanrakingen maar dat ze anderzijds beperkt zijn in hun mogelijkheden om zichzelf te beschermen. Kinderen mogen niet opgezadeld worden met de verantwoordelijkheid om zelf een einde te maken aan (potentieel) misbruik.

Kinderen moeten gestimuleerd worden om zo snel mogelijk een volwassene in vertrouwen te nemen.

Daarom is het belangrijk dat in het programma aandacht wordt besteed aan de manier waarop een kind kan vertellen over seksueel misbruik. Hoe duidelijker een kind kan weergeven wat haar/hem is overkomen, hoe meer kans het heeft dat de vertrouwenspersoon stappen zal ondernemen om het misbruik te stoppen.

In het algemeen trachten weerbaarheidsprogramma's kinderen informatie te verstrekken over een zeer complex onderwerp op een verstaanbare, aan de leeftijd aangepaste manier.

Men vertelt kinderen dat aanrakingen verschillende gevoelens kunnen oproepen nl. affirmatieve gevoelens, negatieve gevoelens en verwarrende gevoelens. Kinderen worden aangespoord te reageren wanneer ze een aanraking niet prettig vinden.

Men wil kinderen duidelijk maken dat hun lichaam van henzelf is en dat zij het recht hebben te bepalen door wie, waar en wanneer ze aangeraakt wensen te worden. Kinderen leren dat ze over sommige geheimen moeten praten. Er zijn leuke en slechte geheimen. Over de slechte geheimen praten ze best met andere mensen.

Tevens worden kinderen gestimuleerd om wanneer er iets gebeurd is dat ze niet leuk vonden, dit te vertellen aan een vertrouwenspersoon. Kinderen moeten zelf kunnen bepalen wie voor hen een vertrouwenspersoon is.

Men tracht kinderen bij te brengen dat ook bekende, vertrouwde mensen potentiële daders van seksueel geweld kunnen zijn.

Informatie over de strategieën die daders vaak hanteren wordt aan de kinderen verstrekt.

De verzetsstrategie die men kinderen aanleert is de volgende: "Als je wordt aangeraakt op een manier die je niet prettig vindt of iemand wil dat je iets doet wat jij helemaal niet wil, zeg dan "nee". Tracht zo snel mogelijk weg te gaan of weg te lopen en ga onmiddellijk aan een vertrouwensfiguur vertellen wat er gebeurd is."

Duidelijk is dat weerbaarheidsprogramma's kinderen niet vanzelfsprekend benaderen als wezens voor wie en over wie gehandeld moet worden, maar wel als mensen met rechten, verantwoordelijkheden en eigen kwaliteiten.

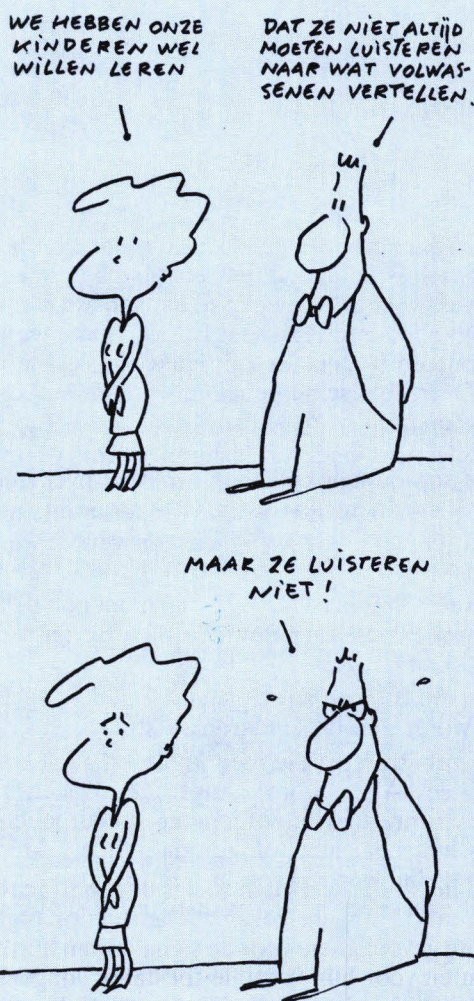
Weerbaarheidsprogramma's lijken een erg waardevol initiatief. Indien men er in slaagt kinderen de beoogde concepten en vaardigheden bij te brengen, zullen kinderen in ieder geval beter geïnformeerd en gewapend zijn dan er voor.

Ouderparticipatie

Niet enkel kinderen dienen geïnformeerd en weerbaar gemaakt te worden, ook de volwassenen zullen bepaalde visies en ideeën rond seksueel misbruik en het opvoeden van kinderen dienen te herzien.

Binnen het kader van de meeste weerbaarheidsprogramma's voor kinderen, ontwierp men ook programma's voor ouders.

Een belangrijk onderdeel in de ouderprogramma's is het stimuleren van ouders om hun eigen houding ten opzichte van kinderen te onderzoeken. Kinderen en volwassenen hebben immers geleerd om mekaar te benaderen op basis van macht. Kinderen leren te gehoorzamen aan een autoriteit op basis van leeftijd en grootte. Vele volwassenen verwachten dat kinderen

doen wat zij zeggen. Vaak moeten kinderen gehoorzamen zonder dat ze uitleg krijgen over het waarom. Dit impliceert vaak dat volwassenen ontkennen dat kinderen in staat zijn bepaalde zaken te begrijpen en

te handelen in hun eigen belang. Ook respecteren volwassenen vaak niet het recht van kinderen om te bepalen door wie en hoe ze aangeraakt willen worden. De gevoelens van het kind worden achteruitgeschoven, de verlangens van de volwassenen gaan voor.

In de ouderworkshops wordt aan volwassenen verteld dat het zeer belangrijk is kinderen van jongsaf te stimuleren om hun eigen grenzen te stellen en voor hun eigen mening uit te komen. Het is duidelijk dat kinderen die geleerd hebben dat ze geen recht op een eigen mening hebben, dat ze steeds moeten doen wat volwassenen zeggen, dat ze onder alle omstandigheden beleefd moeten blijven, ook gemakkelijker zullen gehoorzamen aan volwassenen met minder goede bedoelingen.

Het is van groot belang kinderen een fundamenteel weerbare houding bij te brengen en ouders hebben dit voor een groot deel in de hand.

Daarnaast is het nodig kinderen een aantal grondregels inzake hun eigen veiligheid aan te leren. Ouders en kinderen kunnen bepaalde afspraken maken inzake veiligheid, ze kunnen samen nadenken over probleemoplossend gedrag.

Belangrijk is om kinderen te leren vertrouwen op hun eigen vaardigheden en hen hierin te ondersteunen. Pogingen om kinderen angstvallig te beschermen hebben tot gevolg dat kinderen niet leren voor zichzelf op te komen. De kans dat zij niet weten hoe ze moeten reageren in bedreigende situaties wordt er enkel groter door.

Meer informatie

Wie meer wil weten over in België bestaande weerbaarheidsprogramma's voor kinderen en over informatie-avonden voor ouders, leerkrachten, opvoed(st)ers... rond preventie van seksueel misbruik van jonge kinderen kan contact opnemen met:

Refleks weerbaarheidscentrum v.z.w.
Breughelstraat 31-33
2018 Antwerpen
Tel.: 03/239.28.83
Fax: 03/230.45.40

Conny THOMAS

NOTEN

- ¹ Zie artikel P. ADRIAENSSENS, *Een stappenplan bij vermoeden van kindermishandeling, uitgewerkt voor de school*, in dit nummer van Welwijs.
- ² WAUBEN, J., *Kinderen kunnen niet verder springen dan de polsstok lang is*, rapport S.I.R. 88-1, Maastricht, Riagg, 1988, p. 1-8.
- ³ FINKELHOR, D., *A sourcebook on child sexual abuse*, California, Sage Publications, 1986, 276 p.
- ⁴ Programma ter voorkoming van seksueel misbruik van kinderen, Antwerpen, Refleks weerbaarheidscentrum, 1990, 156 p.

MEISJES ZIJN GEVOELIGER EN KIJKEN KRITISCHER NAAR ZICHZELF DAN JONGENS¹

De Duitse organisatie voor wetenschappelijk onderzoek, de Deutsche Forschungsgemeinschaft, heeft preventie en interventie bij kinderen en jongeren tot een van haar aandachtsgebieden gekozen. Zij financiert momenteel een onderzoek naar jongeren in verschillende sociale situaties en hun belasting door problemen, dat zes jaar in beslag zal nemen. In dit project worden de reacties van jongeren bestudeerd op de eisen die in het dagelijks leven aan hen worden gesteld: in het gezin, op school, in hun vrije tijd, op het werk en onder vrienden. Het onderzoek staat onder leiding van een interdisciplinair team van wetenschappers, waarvan onder andere psychologen, pedagogen en maatschappijwetenschappers deel uitmaken.

Binnen een tijdsbestek van vier jaar zijn in het kader van dit onderzoek 1700 jongeren tussen 12 en 14 jaar ondervraagd. Bovendien vonden er zo'n honderd vraaggesprekken plaats om de actuele levensomstandigheden en gezondheidstoestand van jongeren gedetailleerd in kaart te kunnen brengen. De resultaten van dit onderzoek moeten duidelijk maken waarom een groeiend aantal jongeren problemen ondervindt met het beantwoorden aan de eisen die dagelijks op school, beroepsopleiding en thuis aan hen worden gesteld. Dat veel jongeren steeds meer problemen ondervinden, blijkt alleen al uit het grote aantal psychische, somatische en sociale overbelastingssymptomen dat uit het onderzoek naar voren is gekomen. Waarnemings- en prestatiestoornissen, verminderde concentratie en nervositeit, agressiviteit en druggebruik zijn daar net als een aantal psychosomatische stoornissen voorbeelden van (Engel en Hurrelmann 1989; Hurrelmann en Lösel 1990; Pädagogik 1989, nr. 12. 'Drogen und Schule'; Pädagogik 1991, nr. 3, 'Gesundheitserziehung').

Sinds kort houdt het onderzoeksteam zich bezig met de vraag of jongens en meisjes tussen 12 en 17 verschillend reageren op de eisen die het dagelijks leven aan hen stelt. Met andere woorden: of inspanningen en uitdagingen geslachtsspecifiek worden verwerkt. In dit artikel volgt een eerste evaluatie van de onderzoeksresultaten op dit gebied.

In Nederland hebben *Dijkman en Van der Linden* een leefwereldonderzoek gehouden onder jongeren van 12 tot 21 jaar.² Hun vraagstelling was vaak wat genuanceerder dan die van Hurrelmann, zodat de gemeten percentages kunnen verschillen. Waar Dijkman en Van der Linden bij voorbeeld vroegen of de jongere wel eens last van hoofdpijn heeft, vroeg Hurrelmann of dat regelmatig voorkomt. De verhouding waarin de gevonden verschillen tussen meisjes en jongens zich voordoen, vertoont echter zeer grote overeenkomsten. Op twee plaatsen heeft de redactie van *Jeugd en samenleving* de Nederlandse onderzoeksgegevens over jongeren van 12 tot 17 jaar, tussen haakjes, naast de Duitse geplaatst. (Met dank aan Theo Dijkman en Frans van der Linden voor de secundaire analyses).

Het verwerken van belastingen in het dagelijks leven

Jongens en meisjes in de leeftijd van 12 tot 17 jaar gaan heel verschillend om met de spanningen en eisen van het dagelijks leven. In het door ons verrichte representatieve onderzoek tekenden zich de volgende gedrags- en verwerkingspatronen af.

Tevredenheid over de gezondheid

Meisjes zijn duidelijk minder tevreden over hun gezondheidstoestand dan jongens. Terwijl 34 procent van de jongens zijn gezondheidstoestand als zeer goed beoordeelt, is dat bij slechts 16 procent van de meisjes het geval. Van de meisjes vindt 44 procent haar gezondheid redelijk of minder goed, wat maar voor 24 procent van de jongens geldt. Volgens onze interpretatie blijkt hieruit dat de zelfobservatie van meisjes vergeleken met die van jongens sensibeler en kritischer is.

Uit andere studies blijkt dat de bij jongeren geconstateerde oordelen zich bij volwassenen in versterkte mate uiten. Meisjes hebben op jonge leeftijd al het gevoel dat hun vermogen om aan de dagelijkse problemen het hoofd te bieden snel is uitgeput. In tegenstelling tot de jongens geven ze daarbij ook blijk van een grote gevoeligheid voor de signalen van hun eigen lichaam en voor hun mentale toestand. Jongens zijn veel meer gewend om de fysieke en mentale signalen van hun eigen lichaam te negeren en nemen pas veel later of helemaal niet waar dat ze zich in een situatie bevinden waarin er teveel van hen wordt gevraagd.

Gevoel van eigenwaarde

Meisjes hebben een relatief beperkter gevoel van eigenwaarde en een geringer zelfbewustzijn dan jon-

gens. Zoals uit het onderzoek is gebleken zijn meisjes minder tevreden met zichzelf dan jongens. Ze geven veel vaker de wens te kennen anders te willen zijn dan hoe ze zichzelf op dat moment ervaren. Ook het gevoel onbelangrijk te zijn en door de omgeving 'overbodig' gevonden te worden, leeft vaker bij meisjes dan bij jongens. Zo herkende bij voorbeeld 44 procent van de meisjes en maar 27 procent van de jongens het volgende gevoel: 'soms vind ik mezelf volstrekt onbelangrijk'.

(Ter vergelijking: in het Nederlandse leefwereldonderzoek werd gevraagd of de jongere zich 'soms beslist nutteloos voelt'. Hierop antwoordde 48 procent van de meisjes met ja, en slechts 26 procent van de jongens. Zie tabel 1.)

Tabel 1: Gevoel van eigenwaarde

	Meisjes	Jongens
Is niet tevreden over zichzelf, zou anders willen zijn	38	16
Voelt zich nu en dan nergens goed voor	65	43
Voelt zich soms beslist nutteloos	48	26
Vindt zichzelf iemand die minder waard is dan anderen	52	40
Voelt zich nogal eens een mislukking	15	7
Staat niet positief ten opzichte van zichzelf	51	32

De score getuigt misschien van een enigszins overdreven gevoeligheid bij de meisjes, in wezen is ze echter helaas zeer realistisch. Niemand kan immers ontkennen dat in onze cultuur meisjes en jonge vrouwen, vergeleken met jongens en jonge mannen, in veel sectoren van het leven geen gelijke behandeling ten deel valt. Dan is het niet zo verwonderlijk wanneer de tegenover zichzelf en andere mensen sensibele meisjes dat feit in hun zelfgevoel opnemen en zich miskend voelen.

Psychosomatische en psychosociale klachten

Op de stress in hun dagelijks leven reageren meisjes veel sterker dan jongens met psychosomatische en psychosociale stoornissen. De belangrijkste bronnen van stress zijn de hoge verwachtingen van ouders ten aanzien van schoolprestaties, problemen met het vinden van erkenning onder leeftijdsgenoten, overdreven consumptie-eisen en een jachtig vrijetijdsleven. Als deze problemen de meisjes boven het hoofd groeien, vertonen ze in veel sterkere mate dan de jongens ziekteverschijnselen.

De geslachtsverschillen zijn nogal evident: 27 procent van de meisjes geeft aan regelmatig last van hoofdpijn te hebben, waar dat slechts bij 14 procent van de jongens het geval is. De percentages voor andere verschijnselen bedragen: nervositeit 21 procent (meisjes) tegenover 11 procent (jongens), duizeligheid respectievelijk 17 en 7 procent, slapeloosheid 12 en 6 procent, maagklachten 12 en 5 procent, concentratieproblemen 11 en 6 procent, en ten slotte hartkloppin-

gen 11 en 5 procent. Ook de grote verschillen bij goedstoestanden als verdriet (23 en 8 procent) en angst (13 en 2 procent) tonen aan hoezeer meisjes in vergelijking met jongens hun alledaagse problemen opkroppen en vooral in stress-situaties voor zichzelf, in hun lichaam, verwerken (Engel en Hurrelmann 1989).

(Ter vergelijking: ook in Nederland hebben meisjes veel vaker dan jongens last van psychosomatische en psychosociale problemen. Zie tabel 2.)

Tabel 2. Psychosomatische klachten/onwelbevinden

	Meisjes	Jongens
Heeft wel eens last van hoofdpijn	62	43
Voelt zich wel eens gespannen, is nerveus	51	38
Slapeloosheid; heeft moeite met inslapen	17	17
Heeft wel eens maag- en buikpijn ('navelkoliek')	42	25
Voelt zich wel eens treurig, neerslachtig	35	25
Voelt zich wel eens angstig	23	7

Gedragsproblemen

In tegenstelling tot meisjes reageren jongens op alledaagse spanningen veel sterker met 'extraverte' handelingen; zij uiten hun spanningen en hun overvraagd-worden. Hun stuursheid, agressiviteit en lichaamsactiviteit duiden op innerlijke onrust. Vernieling en beschadiging, vechtpartijen, molestatie en diefstal komen volgens ons onderzoek bij jongens ongeveer drie keer zo vaak voor als bij meisjes. Ook dit zijn gedragsuitingen die verband houden met de spanningen in het dagelijks leven. Het is niet gezegd dat deze reacties per se exemplarische gedragspatronen vormen. Wat er wel uit blijkt is dat het gedrag van jongens een neiging tot ontlading vertoont.

Hoewel hun opvoeding zich inmiddels heeft losgemaakt van de oude rolpatronen, worden meisjes kennelijk nog steeds erg gestimuleerd om terughoudend te zijn en hun drift voor de buitenwereld verborgen te houden. Wat daarachter zit zijn verkeerde rolpatronen, die zich in het verdere leven steeds meer verankeren. Veel vrouwen hebben er hun leven lang onder te lijden. Dat zal pas veranderen als ouders het ook van meisjes gaan accepteren dat zij hun spanningen afreageren op een manier die bij hun persoonlijkheid past. En dat kan soms met woede, razernij en geschreeuw gepaard gaan.

Gebruik van drugs en medicijnen

Steeds vaker reageren jongeren op de dagelijkse spanningen met het gebruik van drugs en medicijnen. Zoals onderzoek heeft aangetoond, bestaat er een duidelijke relatie tussen de consumptie van alcohol en sigaretten enerzijds en ervaringen van teleurstellingen en mislukking in het dagelijks leven van de jongere anderzijds. Waar het consumptiegedrag van jongens op dit gebied de laatste jaren nauwelijks veran-

derd is, of zelfs zoals bij het roken daalde, nemen meisjes steeds vaker hun toevlucht tot een ongezond consumptiegedrag. Wij interpreteren het gebruik van 'legale drugs' als een duidelijk signaal voor het feit dat meisjes die hoge eisen stellen aan hun eigen profilering in hun vrije tijd met steeds meer stress te maken krijgen. Een andere indicatie voor spanningen is het omvangrijk gebruik van medicijnen. Vooral middelen tegen verkoudheid, griep en hoofdpijn worden door meisjes die in stress-situatie leven beduidend vaker gebruikt dan door jongens (Nordlohne e.a., 1989).

De invloed van de traditionele rolpatronen

In de vakliteratuur wordt veel gespeculeerd over de gedachte dat genetische factoren de achtergrond zouden kunnen vormen voor de in vergelijking tot mannen grotere psychische en sociale problemen van vrouwen in hun dagelijks leven. De precieze verbanden zijn echter tot nu toe onduidelijk. Natuurlijk kunnen genetische en temperamentsvariabelen niet worden uitgesloten. Zij zouden wel eens het uitgangspunt kunnen vormen voor verschillen in het omgaan met de eisen die de omgeving stelt. Tegelijkertijd moet echter worden geconstateerd dat alleen door de genetische aanleg van een mens geenszins zijn latere gedrag wordt gedetermineerd. De reacties van de sociale contactpersonen (ouders, familie en leeftijdsgenoten) en de publieke opinie vormen gedurende het hele leven de context voor de ontwikkeling van de persoonlijkheid, hoezeer die ook genetisch gevormd is. Dit alles is van grote invloed op de zelfwaarneming. Al na een paar levensjaren constateert de mens dat hij tot een van beide geslachten behoort. In weerspiegeling van het gedrag van de belangrijkste personen uit de sociale omgeving worden een eigen lichaamswaarneming en een zelfbeeld opgebouwd die sterk geslachtsgebonden zijn. In het verloop van de ontwikkeling van een kind ontstaat aan het begin van de puberteit een versterkte zelfdefinitie en een sterkere zelfidentificatie als lid van een van beide geslachten.

Het proces van identificatie met de eigen geslachtelijke rol kan niet ontleed worden in genetisch-biologische en psychisch-sociale componenten. De verschillende componenten bouwen op elkaar voort en zijn aan elkaar gerelateerd. De biologisch bepaalde verschillen worden sociaal geïnterpreteerd en opnieuw gefundeerd. Daardoor is het voor een jonge man of vrouw niet eens mogelijk om het verschil te zien tussen de eigen aanleg en kenmerken enerzijds en de vaak vastgeroeste, 'stereotiepe' verwachtingen van de omgeving ten aanzien van die eigen kenmerken en gedragingen anderzijds. De traditionele modellen die aan de rolpatronen in onze cultuur ten grondslag liggen, zijn tamelijk eenduidig:

- mannen worden 'normaal' en gezond gevonden, wanneer ze over karaktertrekken als onafhankelijkheid, doorzettingsvermogen, concurrentievermogen en rationaliteit vertonen; en
- vrouwen worden 'normaal' en gezond gevonden, wanneer ze karaktertrekken als warmte, emotionele expressiviteit, gevoeligheid voor sociale en mense-

lijke relaties en psychisch aanpassingsvermogen beschikken.

Traditioneel zijn deze verwachtingspatronen voor geslachtsspecifiek gedrag ook aan bepaalde sociale en professionele rollen gekoppeld, waarbij mannen hoofdzakelijk de beroepsmatige taken buitenshuis krijgen toebedeeld en vrouwen de relationele en pedagogische taken binnenshuis.

Deze in onze cultuur veelvuldig voorkomende en sinds eeuwen overheersende, stereotiepe rolpatronen vormen volgens ons het uitgangspunt voor de verschillende vormen en gradaties van spanningen, waaraan jongeren van beide geslachten zijn blootgesteld, evenals later de volwassen mannen en vrouwen. Elke levenssituatie waarin een man of vrouw door eigen gedrag en persoonlijkheidskenmerken afwijkt van de geslachtsbepaalde stereotypen is namelijk inspannend en belastend.

De sociale omgeving is tegenwoordig wel toleranter ten opzichte van de geslachtsstereotypen, vooral tegenover meisjes en vrouwen. Veel mensen zijn bereid om afstand te doen van de vroegere strakke en schematische stereotypen – maar niemand weet precies in welke mate en op welke terreinen afwijkingen zullen worden getolereerd. Daarom wordt de levenssituatie van vooral meisjes en vrouwen gekenmerkt door onzekerheid. Dit is waarschijnlijk een aanknopingspunt voor een verklaring van de over de gehele linie genomen sterkere psychische en psychosomatische overbelastingsreacties van meisjes en jonge vrouwen.

Meisjes anticiperen al vroeg op hun meervoudige belasting

Psychosociale stress ontstaat wanneer de aangeleerde sociale rollen met het daarbij horende gedragsrepertoire niet meer voldoende zijn om een bepaalde situatie het hoofd te kunnen bieden. Wanneer, met andere woorden, de eigen gedragsmogelijkheden niet overeenstemmen met de verwachte gedragspatronen. Een dergelijke situatie doet zich tegenwoordig voor bij meisjes na de puberteit, ongeveer na het 12e levensjaar dus. Tot dan heerst er nog een andere situatie; uit alle onderzoek blijkt dat meisjes in het eerste decennium van hun leven in vergelijking met jongens psychisch en sociaal aanmerkelijk minder worden belast en ook minder symptomen van sociale, psychische en somatische afwijkingen vertonen. Maar na de puberteit ontstaat er een ander beeld. De verwachtingen ten aanzien van de traditionele vrouwenrol en de steeds hoger wordende verwachtingen op het gebied van de school- en beroeps carrière raken met elkaar in conflict. Voor jongens brengt de toenemende oriëntatie op hun carrière geen 'structureel' psychisch probleem met zich mee: die oriëntatie is traditioneel een onderdeel van hun geslachtelijke rol. Bij de meisjes is er echter pas de laatste jaren geleidelijk een gedragspatroon ontstaan waarin ze net als de jongens een lange schoolopleiding doorlopen. Maar dat patroon is nog geenszins vanzelfsprekend en nog steeds voelen meisjes zich onzeker over de vraag of ze na hun schoolopleiding aan een ambitieuze beroeps carrière moeten beginnen. Ook al blijkt uit onze studies

dat ze die schoolopleiding doorgaans met veel betere resultaten afsluiten dan de jongens.

Na de puberteit raken meisjes dus verstrikt in definiëerings- en zingevingsproblemen waarvoor geen eenvoudige oplossing bestaat. En dat in een periode waarin meisjes mentaal en fysiek merkbaar in een rolpatroon worden gedrongen en zich ermee moeten identificeren. Voorbeelden en ondersteuning vinden ze maar zelden. Dit zou de doorslaggevende oorzaak kunnen zijn voor het feit dat meisjes in sterkere mate symptomen vertonen van psychische en somatische overbelasting en dat ze gevoeliger en zelfkritischer reageren op de eisen die aan hen worden gesteld. Ze anticiperen al vroeg op de dubbele of zelfs driedubbele belasting die in hun baan, gezin en privé-leven onverbiddeijk op hen af zal komen.

Zoals ons onderzoek aantoonde neigen jonge vrouwen er meer toe om met hun persoonlijke problemen naar deskundigen als artsen en psychologen te stappen (Holler en Hurrelmann 1990). Van jonge vrouwen wordt het veel gemakkelijker geaccepteerd als ze voor hun zwakheden, onzekerheden en ziekten uitkomen en naar hulp op zoek gaan. De traditionele mannenrol moedigt jonge mannen bepaald niet aan om voor hun zwakke plekken uit te komen. Het versterkt hen eerder in hun neiging om verdringingsmechanismen in gang te zetten en aan de buitenwereld niets te laten merken wanneer ze onder grote druk staan of problemen hebben. Daarin zien wij een andere reden waarom jonge mannen anders op stress-situaties reageren dan jonge vrouwen.

Beide geslachten kiezen dus voor verschillende verwerkingsvormen. Of de omvang van de subjectieve stress-ervaring werkelijk zo evident verschillend is, valt moeilijk vast te stellen. Maar vermoedelijk gaat de grotere bereidheid van meisjes en vrouwen om de eigen problemen ook als zodanig tegenover zichzelf en anderen te benoemen gepaard met een grotere leedbeleving en sterkere ziektegevoelens. In de verschillende gradaties van subjectieve stress-ervaring weerspiegelen zich verschillende verwerkingsstijlen, die het subjectieve repertoire van de confrontatie met de omgeving en de eigen persoon blootleggen.

Ondanks alle emancipatorische en egalitaire tendensen die in veel sectoren van het leven kunnen worden waargenomen en die de traditionele rolpatronen langzamerhand verdringen, bevindt in ieder geval de huidige generatie meisjes zich nog in een gespannen fase van hun ontwikkeling. De jonge vrouwen zien zich nog steeds voor de ambivalente keuze geplaatst of ze zich op de klassieke vrouwenrol of op de, gedurende lange tijd aan mannen voorbehouden, professionele rol moeten richten. In dit dilemma schuilt vermoedelijk een belangrijke bron van innerlijke onzekerheid, van gevoelens van hulpeloosheid en van aanzetten tot moedeloosheid en depressiviteit. De huidige generatie vrouwelijke jongeren maakt een ernstige maatschappelijke en culturele omwenteling door en bevindt zich in dat opzicht in een 'identiteitsvalkuil'. De volgende generatie zou de situatie veel duidelijker kunnen beïnvloeden ten gunste van een nieuwe maatschappelijke vrouwenrol.

Het gevoel van eigenwaarde versterken en netwerken uitbreiden

Wat staat meisjes nu te doen? Wat schoolprestaties betreft (die ook voor het beroepsleven van belang zijn), zijn ze de jongens zoals gezegd nu al de baas (Hurrelmann 1989). Desondanks is hun gevoel van eigenwaarde lager, ook met betrekking tot het eigen prestatievermogen. Daar moet met stimuleringsmaatregelen op worden ingespeeld om de meisjes ondersteuning te bieden. Meisjes moeten ervan worden overtuigd welke voordelen de weg naar een professioneel bestaan heeft voor hun latere levensplanning en voor de ontwikkeling van hun persoonlijkheid. Tegelijkertijd moet hen duidelijk gemaakt worden dat een professionele loopbaan niet onvereenigbaar is met de kenmerken van de 'traditionele' vrouw. Juist in de huidige beroepspraktijk bestaat bij voorbeeld dringend behoefte aan mensen die gevoel hebben voor sociale relaties, goed met anderen kunnen samenwerken en in teamverband kunnen opereren. Die vaardigheden behoren tot het klassieke repertoire van de vrouw, waarmee meisjes de jongens door de band genomen duidelijk de loef afsteken en die ze verder moeten uitbreiden. Met een versterkt zelfbewustzijn zullen beslist ook de vaardigheden groeien van het zichzelf manifesteren en het systematisch eigen plannen maken en eigen doelen nastreven. Met andere woorden: meisjes zullen dan in staat zijn om eigenschappen aan te nemen die in het traditionele rolpatroon aan de man werden toegeschreven. Een 'nivellering' van eigenschappen kan hoe dan ook voor geen van beide geslachten schadelijk zijn, zolang alle kenmerken stevig verankerd zijn in een eigen persoonlijkheid en in een helder en realistisch concept van eigen gedragsmogelijkheden. De belasting door het dagelijks leven waaraan meisjes tegenwoordig zijn blootgesteld, moet heel serieus worden genomen. Hun stress-symptomen zijn duidelijke alarmsignalen voor de gezondheidstoestand van jonge vrouwen en duiden op het risico van kwalen die zich tijdens de volwassenheid kunnen manifesteren. Op school en in het jeugdwerk moeten alle activiteiten die de persoonlijkheid en het gevoel van eigenwaarde bij meisjes versterken dringend worden uitgebreid. Daarbij moeten de psychisch sterke kanten van meisjes als fundament worden gebruikt: hun groot vermogen tot zelfobservatie en hun sociale gevoeligheid.

Tot besluit

Zoals ons onderzoek heeft aangetoond moeten veel sociaal, psychisch en fysiologisch 'opvallende' gedragsuitingen van jongeren als symptomen van stress worden geïnterpreteerd; als symptomen van een bio-psychosociale spanningstoestand die voortkomt uit de veelvuldige belasting waaraan reeds jonge mensen in de ontwikkelde industrielanden worden blootgesteld. Deze symptomen drukken de 'prijs voor het moderne leven' uit. Opvallend gedrag en ziekten zijn een uitdrukking van de problemen die jonge mensen onder vinden bij het zich eigen maken van het eigen lichaam en van het sociale en ecologische milieu. Het zijn sig-

nalen van de niet bevredigend verlopende confrontatie met de eisen en uitdagingen waarvoor ze zich gesteld zien. En ten slotte zien we er een indicatie in van het feit dat kinderen geen respect, waardigheid en subjectiviteit ervaren in een mate die voor een gezonde ontwikkeling noodzakelijk is.

De leefsituatie van zowel kinderen als volwassenen wordt gekenmerkt door een curieus soort spanning. Enerzijds is er tegenwoordig ook voor kinderen en jeugdigen al een grote mate van vrijheid in het vormgeven van hun individuele levenswijze, vooral op het gebied van consumptie en vrije tijd. Anderzijds worden deze 'individualiseringskansen' betaald met het verdwijnen van de sociale en culturele banden. De weg naar de moderne samenleving is ook een weg naar verlies van sociale bindingen, naar morele tegenstrijdigheid en een aanzienlijke onzekerheid over de toekomst. Daarom leiden de huidige levensomstandigheden ook tot vele nieuwe vormen van belasting, risico's op lijden, onbehagen en onrust, die het verwerkingsvermogen van jonge mensen en vaak ook van hun ouders te boven gaan.

Het is duidelijk dat beide geslachten hierdoor getroffen worden, waarbij jongens vooral in het eerste decennium van hun leven sterke symptomen vertonen en meisjes in het tweede. Interdisciplinair onderzoek heeft aangetoond dat een verminderde gezondheid hoofdzakelijk te wijten is aan belasting in het dagelijks leven en slechts deels aan, mogelijk genetisch bepaalde, puur fysiologisch-lichamelijke afwijkingen (Hurrelmann en Lösel, 1990). Daarom heeft ook het traditionele geneeskundige onderzoek zijn grenzen bereikt.

Zoals ons onderzoek laat zien horen relatieproblemen tussen ouders en kinderen tot de belangrijkste psychosociale overbelastingfactoren, die een gezonde ontwikkeling van het kind in de weg staan (Hurrelmann 1990). Daarbij valt vooral te denken aan het onvoldoende rekening houden met de behoefte aan genegenheid van kinderen, overdreven verwachtingen

van de ouders ten aanzien van schoolprestaties, gebrekkige bewegingsmogelijkheden, verkeerde voeding, een overaanbod aan prikkels door de media en ten slotte de milieuvervuiling. Breed opgezet geneeskundig onderzoek zou met deze factoren veel meer rekening moeten houden dan tot nu toe gebeurt. Geneeskunde, psychiatrie, psychologie, sociologie en pedagogiek zouden veel meer moeten samenwerken en mogen niet langer op hun eigen eilandje blijven navelstaren.

Klaus HURRELMANN

NOTEN

¹ Dit artikel werd met toelating overgenomen uit *Jeugd en Samenleving*, oktober 1992, 595-603. Het verscheen eerder in het Duitse tijdschrift *Pädagogik* 1991 nr. 7/8. De Nederlandse vertaling is van de hand van Ab Bertholet.

² F. VAN DER LINDEN en Th. DIJKMAN, *Jong-zijn en volwassen worden in Nederland*. Nijmegen, Hoogveld Instituut, 1989.

LITERATUUR

- ENGEL, U. en K. HURRELMANN, *Psychosoziale Belastung im Jugendalter. Empirische Befunde zum Einfluß von Familie, Schule und Gleichaltrigengruppe*, Berlijn/New York, 1989.
- HOLLER, B. en K. HURRELMANN, 'Gesundheitliche Beschwerden und soziales Netzwerk bei Jugendlichen', in: I. Seiffge-Krenke (redactie), *Jahrbuch "Medizinische Psychologie"*, deel 4 ('Krankheitsbewältigung bei Kindern und Jugendlichen'), Berlijn, 1990.
- HURRELMANN, K., *Warteschleifen. Keine Berufs- und Zukunftsperspektiven für Jugendliche?* Weinheim, 1989.
- HURRELMANN, K., *Familienstreß Schulstreß Freizeitstreß. Gesundheitsförderung für Kinder und Jugendliche*, Weinheim, 1990.
- HURRELMANN, K. en F. LÖSEL (redactie), *Health hazards in adolescence*, Berlijn, 1990.
- HURRELMANN, K., B. HOLLER en E. NORDLOHNE, 'Die psychosozialen "Kosten" verunsicherter Statusverwachtingen im Jugendalter', *Zeitschrift für Pädagogik* 34 (1988), 1, 25-44.
- NORDLOHNE, E. e.a., 'Schulstreß, Gesundheitsprobleme und Arzneimittelkonsum', *Prävention* 12 (1989), 2, 47-53.

Rond dit thema wil de redactie van *Welwijs* in maart '93 een rondetafelgesprek organiseren met leerkrachten. Het verslag hiervan wordt opgenomen in de katern van het juni-nummer 1993.

Mensen die hier graag aan deelnemen kunnen dit tussen 15 en 31 januari 1993 schriftelijk melden aan de redactie van, *Welwijs* t.a.v. N. Vettenburg, Hooverplein 10, 3000 Leuven.

STUDIEDAG WELWIJS

“LEERLINGENBEGELEIDING”:

EEN ANTWOORD OP VERANDERENDE LEERLINGSITUATIES?

Op 10 maart 1993 organiseert de redactie van WELWIJS een studiedag met als thema ‘Leerlingenbegeleiding’. De studiedag zal plaatsvinden te Leuven, in het auditorium Zeger Van Hee, Faculteit Rechtsgeleerdheid (K.U.L.), Tienestraat 41.

Hieronder vindt u na een algemene situering van de thematiek en het concrete programma van de dag.

Algemene situering

Het thema “Leerlingenbegeleiding” omvat een waaier van initiatieven gericht op de ontwikkeling van een onderwijsconcept, waarin de wisselwerking tussen het “leren” en het “welzijn” van leerlingen (en leerkrachten) op school centraal staat. Het sluit aan bij de behoefte, en bereidheid tot samenwerking tussen onderwijs en gezinsmilieu, tussen onderwijs en jeugd- en welzijnswerk¹.

Leerlingenbegeleiding wordt vaak verbonden met de preventie van probleemgedrag en/of de tegemoetkoming aan welzijnsproblemen van leerlingen. Fundamenteel gaat het evenwel om een ruimere pedagogische discussie, nl. hoe vanuit diverse socialisatiemilieus ingegrepen wordt (kan worden) in de diverse – veranderende – situaties waarin jonge mensen opgroeien.

Met deze studiedag wil de redactie van Welwijs deze ruimere pedagogische discussie ondersteunen, hiermee tegelijk aangevend dat haars inziens “probleemgedrag” mede gezien moet worden in een verlengde van “gewoon gedrag”. Concreet betekent dit dat ingegaan wordt op:

1. Wat is er actueel feitelijk aan de hand in onze scholen?

Hoe “verander(en)d” zijn actuele leerlingssituaties?

2. Hoe kijken de diverse betrokkenen (jongere, ouders, leerkrachten, directie, P.M.S., jeugdwerk, welzijnswerk,...) hier tegenaan? Welke vragen stellen zij hierbij?

3. Op welke wijze biedt het concept “leerlingenbegeleiding” al dan niet een antwoord op deze vragen?

“Leerlingenbegeleiding” wordt in het opzet van deze studiedag uitdrukkelijk niet los gekoppeld van de rol van de leerkracht. De “leerlingenbegeleider” bij uitstek blijft de leerkracht; specifieke “modellen” van leerlingenbegeleiding worden gezien als vorm van sociale ondersteuning van leerlingen én leerkrachten.

Concretisering

De studiedag omvat drie delen.

In het voormiddagdeelte wordt de probleemstelling zo concreet mogelijk uitgewerkt. Achtereenvolgens komen aan bod:

* de wisselwerking tussen veranderingen in de leerlingssituaties vandaag – d.w.z. verandering in de maatschappelijke positie van, en cultuurvorming door jongeren – veranderingen in het onderwijs en veranderingen in de samenleving;

* de actueel bestaande opvattingen en concretisering van leerlingenbegeleiding;

* wat geleerd kan worden uit de reeds bestaande praktische toepassingen.

In het namiddagdeelte worden enerzijds een aantal gebieden van begeleiding nader uitgediept en wordt anderzijds een synthese gebracht van de belangrijkste bevindingen uit de studiedag, dit vertaald naar aanbevelingen voor zowel beleid als de lerarenopleiding en -begeleiding: deze laatste zijn te zien als vormen van “indirecte leerlingenbegeleiding”.

De verdere uitdieping van gebieden van leerlingenbegeleiding gebeurt in simultaan georganiseerde werksessies, met telkens ook een korte inleiding over het thema. Deze werksessies kunnen niet het volledige gebied van leerlingenbegeleiding omvatten, doch wel een aantal exemplarisch gekozen thema’s. Ze vormen een uitnodiging om op deze én andere gebieden van leerlingenbegeleiding verder te werken.

Het programma

De studiedag wordt voorgezeten door G. Knops (Koning Boude-wijnstichting).

Voormiddag:

9-9u30: onthaal

9u30-10u15: Veranderende leerlingssituaties: jongeren, onderwijs, welzijnswerk en samenleving vandaag.

W. Wielemans (KUL).

10u15-10u45: Concepten van leerlingenbegeleiding: een vergelijkend overzicht.

Videofilm met inleiding: L. Thys (P.M.S., Leuven).

10u45-11u15: Pauze.

11u15-11u45: Samenwerking tussen onderwijs en welzijnswerk.

N. Vettenburg (KUL)

11u45-12u45: Vragen en kanttekeningen vanuit de praktijk van interne leerlingenbegeleiding.

Bea Vandewiele (leerlingenbegeleidster VSSL, Leuven)

Anne De Wilde (leerlingenbegeleidster Colomainsstituut, Mechelen)

E. Bruneel (groene leerkracht St. Andreasinstituut, Oostende)

M. Nelissen (Middenschool, Bree)

Namiddag:

14u-15u40: werksessies.

Werksessie 1: begeleiding van sociale vaardigheden

voorzitter: E. Berx (KUL)

inleider: A. Thienpondt (Onderwijsproject Stichting Lodewijk de Raet)

Werksessie 2: begeleiding van studievaardigheden

voorzitter: A. Verbruggen-Aelterman (DLO/RUG)

inleider: K. de Boevere (RUG)

Werksessie 3: begeleiding van persoonlijke problemen van leerlingen

voorzitter: A. Boumans (Infolijn Jongerenrechten)

inleider: F. Acke (JAC, Menen)

Werksessie 4: begeleiding van probleemgedrag van leerlingen

voorzitter: A. Dewilde (Colomainsstituut, Mechelen)

inleider: M. Declair (C.B.J. Antwerpen)

Werksessie 5: keuzebegeleiding

voorzitter: B. De Pourque (P.M.S., Gent)

inleider: J. Tallon (P.M.S. Leuven)

15u40-16u10: Pauze

16u10-16u40: Leerlingenbegeleiding en lerarenopleiding

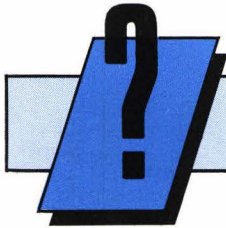
Johan Heene (vakgroep onderwijskunde RUG)

16u40-17u: Synthese van de studiedag

door: Maria Bouverne-De Bie (redactie Welwijs, RUG).

VOETNOOT

¹ N. Vettenburg, *Welzijnswerk en onderwijs. Mogelijkheden en moeilijkheden in de samenwerking*, Leuven, Onderzoeksgroep jeugdcriminologie/Majong, 1991 (zie ook: Welwijs, 3e jrg., 1992, nr. 3, pp. 27-99).

Participatie aan het nationale beleid binnen het Vrij Katholiek Onderwijs

Het probleem

Het katholiek onderwijs is een mozaïek van juridisch onafhankelijke schoolbesturen (sedert de schoolpactwet genoemd: inrichtende machten), maar canoniek-rechterlijk behoort het katholiek onderwijs, als apostolaatsvorm, tot de bevoegdheid van de bisschop. "De diocesane bisschop komt het recht toe van toezicht en inspectie ten aanzien van de katholieke scholen gelegen in zijn ambtsgebied, ook van die welke door leden van religieuze instituten opgericht zijn of bestuurd worden; het komt hem eveneens toe voorschriften uit te vaardigen betreffende de algemene ordening van de katholieke scholen: deze voorschriften zijn ook bindend voor scholen die geleid worden door genoemde religieuzen, met behoud weliswaar van hun zelfstandigheid wat het interne bestuur van deze scholen aangaat (canon 806, § 1)."¹

Voor de katholieke school geldt dan ook een dubbele regelgeving met tegengestelde tendensen. De burgerlijke regelgeving beoogt decentralisatie of deregulering; de kerkelijke regelgeving het omgekeerde. Dit heeft veel te maken met de secularisering van onze samenleving. Naarmate deze tendens toenam is de centralisatie binnen het katholiek onderwijs ook toegenomen.

De beleidsstructuur

Het beleid steunt op drie belangrijke organen: de A.R.K.O. v.z.w. als overlegorgaan, het N.S.K.O. v.z.w. (B.S. 7/5/92 als coördinerend orgaan en de V.I.M.K.O. v.z.w. (B.S. 10/10/91 als koepelorgaan van inrichtende machten met rechtspersoonlijkheid.

1. De Algemene Raad van het Katholiek Onderwijs v.z.w. (A.R.K.O.)

Historiek:

Reeds in de vorige eeuw was het onderwijs een politieke realiteit: de Belgische onafhankelijkheidsstrijd, de eerste schoolstrijd en de strijd voor de invoering van de leerplicht. Na de eerste, en zeker na de tweede wereldoorlog, is de leek zich in sterke mate gaan interesseren voor dit onderwerp. Er ontstonden dan ook verschillende verenigingen ter verdediging van specifieke belangen. De twee belangrijkste groepen zijn de ouderverenigingen en de onderwijs-syndicaten. Vooral de tweede schoolstrijd heeft een niet onbelangrijke bijdrage geleverd tot het sluiten van de rangen. Zo werd uiteindelijk in 1972 de A.R.K.O., onder haar huidige vorm, opgericht als overlegorgaan tussen de verschillende participanten in het onderwijs (ouders, leraren, inrichtende machten en bisschoppen) en andere katholieke organisaties.

Doel:

Het hoofddoel is: "... bijdragen tot de verwezenlijking van christelijke schoolgemeenschappen ten gerieve van de jonge mens en van al degenen die zich voor zijn vorming en ontplooiing inzetten"². Bovendien beoogt de Raad:

- het overleg en de samenwerking van alle betrokkenen stimuleren;
- het bepalen van de eigen opdracht van het katholiek onderwijs;
- het nemen van algemene opties i.v.m. onderwijs en opvoeding;
- de kwalitatieve verbetering van het onderwijs stimuleren;
- de verwachtingen van de christelijke schoolgemeenschap formuleren en bij alle overheidsinstanties optreden voor de verwezenlijking ervan.

Samenstelling:

De Raad bestaat uit afgevaardigden van de ouders, van leerlingen, van de leraren, van de inrichtende machten en van de bisschoppen. Bovendien staat de Raad ook open voor andere geledingen uit de katholieke gemeenschap, in zoverre deze organisaties willen meewerken aan de verwezenlijking van de doelstellingen.

Werkwijze:

De deelnemende organisaties verbinden er zich toe om de unaniem genomen besluiten, voorstellen en adviezen die zij in gemeen overleg uitwerken, in het raam van hun specifieke bevoegdheden toe te passen. In bepaalde omstandigheden kan de Bisschoppenconferentie arbitrair tussenkomen.

Organen:

De A.R.K.O. heeft vier organen:

- De Algemene Vergadering, voorgezeten door de bisschop die, binnen de Bisschoppenconferentie, met het onderwijs is belast (momenteel Mgr. P. Van Den Berghe, bisschop van Antwerpen) en gevormd door afgevaardigden van de constituerende groepen en vertegenwoordigers van de katholieke sociale organisaties: (A.C.W., M.O.C., B.B. Alliance agricole belge, N.C.M.V., Classes moyennes, Uniapac-België) van de Katholieke Jeugdraad en C.S.B.O.;
- Het Bureau;
- De Bureaus per onderwijssector;
- De Werkgroepen i.v.m.: de specificiteit van het katholiek onderwijs, de onderwijsvrijheid, de kwalitatieve verbetering van het onderwijs, de participatie en de materiële toestand.

2. Het Nationaal Secretariaat van het Katholiek Onderwijs v.z.w. (N.S.K.O.)

Historiek:

Vroeger stond de vicaris, als gemandateerde van de bisschop, er heel alleen voor om alle schoolbesturen te coördineren. In het begin van deze eeuw heeft hij dan geleidelijk aan hulp gekregen van de respectievelijke onderwijsverbonden. De Centrale Raad van het Katholiek Lager Onderwijs en het Nationaal Verbond van het Katholiek Middelbaar Onderwijs werden het eerst opgericht (1911). Nadien volgde het Nationaal Verbond van het Katholiek Technisch Onderwijs (1919) en het Nationaal Verbond van het Katholiek Normaalonderwijs (1920) en tenslotte het Verbond van het Katholiek Buitengewoon Onderwijs (1932). De voorzitters en de secretarissen-generaal van deze verbonden vormden samen een Interfederaal Comité (1952). Dit comité was een raadgevend orgaan bij de A.R.K.O. Hieruit is dan uiteindelijk in 1957 het N.S.K.O. gegroeid.

Doel:

Het hoofddoel van het N.S.K.O. is: de eenheid en de coördinatie van het katholiek onderwijs te waarborgen.

Werkwijze:

Het N.S.K.O. wordt geleid door een directeur-generaal (momenteel E.H. A. De Wolf), die gemachtigd is, door de Belgische bisschoppen om het katholiek onderwijs te vertegenwoordigen onder meer bij de openbare besturen. Hij wordt hierin bijgestaan door een Nationaal Secretariaat, geleid door een secretaris-generaal en een directeur.

De organen van het Nationaal Secretariaat :

Dit Nationaal Secretariaat omvat vier organen :

- Het **Centraal Bureau van het Katholiek Onderwijs**, waar de belangrijkste beraadslagingen plaats vinden en de grote beslissingen genomen worden. Bereikt men hier geen overeenstemming dan beslist het Episcopaat ;
- De **Verbonden van het Katholiek Onderwijs**, geleid door een secretaris-generaal, die instaan voor de coördinatie binnen de respectievelijke sectoren : het lager, het middelbaar, het technisch, het hoger, het pedagogisch hoger en het buitengewoon onderwijs. Het betreft vooral administratieve en pedagogische taken ;
- Het **Comité van de Secretarissen-generaal** verzorgt de coördinatie tussen de Verbonden en de Algemene diensten enerzijds en het Centraal Bureau anderzijds ;
- De **Algemene Diensten van het Nationaal Secretariaat** met hierin een vijftiental voorzieningen :
 - het Algemeen Secretariaat ;
 - het Pedagogisch Bureau ;
 - de Navorming ;
 - de Dienst voor Onderwijswetgeving en Schoolbeheer ;
 - de Dienst voor Statistiek en Planning ;
 - de Dienst voor Investerings ;
 - de Dienst voor Inrichtende Machten ;
 - de Dienst Internaten ;
 - de Persdienst ;
 - het tijdschrift "Forum"
 - de Dienst Veiligheid en Gezondheid op School ;
 - de Dienst voor Sportvoeding ;
 - de Pedagogische Dienst voor Filmcultuur ;
 - de Dienst voor leerlingenvervoer ;
 - de Dienst voor Medisch Scholtoezicht.

De samenstelling van het Centraal Bureau :

Dit bureau bestaat uit de directeurs-generaal (momenteel E.H. A. De Wolf en E.H. A. Beauduin), één vicaris-generaal van elk bisdom, vijf leden van de Vereniging van de Hogere Oversten van de Kloosterorden en van de Vereniging van de Vrouwelijke Religieuzen van België, twee leden van de Nationale confederatie van de Ouderverenigingen en acht leden van het Comité van de Inrichtende Machten van het Katholiek Onderwijs.

3. De Vereniging van Inrichtende Machten van het Katholiek Onderwijs v.z.w. (V.I.M.K.O.)

Historiek :

Deze vereniging dateert uit de woelige zeventiger jaren of de periode waarin de rationalisatie binnen het onderwijs voor het eerst aan de orde werd gesteld. Zeer recentelijk, in juni 1991, werd het statuut herzien. Dit tengevolge van de deregulering van het onderwijs en de invoering van de participatieraden.

Ze richt zich nu, in tegenstelling tot het vroegere unitaire R.V.I.M.-K.O., tot het Nederlandstalig katholiek onderwijs. Haar doelstellingen werden ook verruimd en het comité van de 37 werd vervangen door een nieuwe organisatiestructuur met een Algemene Vergadering, een Raad van Beheer en Diocesane Comités van Inrichtende Machten.

Doel :

Haar oorspronkelijk doel is gebleven : "op allerlei wijze het Nederlandstalig katholiek onderwijs in België te bevorderen, in overeenstemming met de algemene doelstellingen die door de Bisschoppenconferentie en de door haar gemandateerde organen worden bepaald ;"³

Daarnaast wil men komen tot :

- samenwerking en structureel overleg zowel op interdiocesaan, als op diocesaan vlak ;
- raadpleging van en informatieverstrekking aan de plaatselijke inrichtende machten ;
- vorming en begeleiding van de leden van de inrichtende machten ;
- participeren aan de werking van het Centraal Bureau van het Katholiek Onderwijs.

Werkwijze :

Men maakt onderscheid tussen aangesloten en werkende leden. Alle inrichtende machten kunnen zich aansluiten ; alleen de inrichtende machten die rechtspersoonlijkheid genieten kunnen als werkend lid aanvaard worden.

Samenstelling :

De **Algemene Vergadering** wordt gevormd door 36 werkende leden, representatief voor alle bisdommen en onderwijsniveaus, en de directeur-generaal van het N.S.K.O.

De **Raad van Beheer** bestaat uit 11 leden, benoemd door de Algemene Vergadering.

Organen :

Statutair heeft elk bisdom een **Diocesaan Comité van Inrichtende Machten**. Deze comités vervullen een sleutelpositie bij raadpleging van en de informatieverstrekking aan de lokale inrichtende machten. Het is ook vanuit deze comités dat de kandidaat-werkende leden voor de V.I.M.K.O. v.z.w. worden aangeduid. Aan het hoofd van een comité staat de vicaris voor onderwijs van het betrokken bisdom.

Besluit :

Men kan zich binnen het Vrij Katholiek Onderwijs op nationaal vlak op zeer uiteenlopende wijzen verdienstelijk maken en dan voornamelijk op beleidsvoorbereidend vlak. Vooral het N.S.K.O. telt een uitgebreide staf van medewerkers, waaronder zeer veel leden. Dezen ontvangen ook geregeld steun van vrijwilligers uit het onderwijsveld. Dit is heel begrijpelijk daar het N.S.K.O. vooral de logistieke steun aan de lokale school beoogt.

Het eigenlijke beleidswerk ligt op het niveau van het Bureau (A.R.K.O.), het Centraal Bureau (N.S.K.O.) en van de Raad van Beheer (V.I.M.K.O.). Vanuit de basis kan men hieraan niet rechtstreeks participeren. Men kan enkel vanuit de katholieke beweging gedelegeerd worden. Het laatste beleidswoord blijft echter bij de Bisschoppenconferentie.

Via het tijdschrift, FORUM, wordt er regelmatig verslag uitgebracht over de werkzaamheden van deze drie organen.

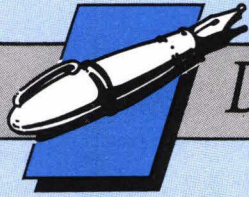
Jan TALLON,
Molenstraat, 145,
3010 LEUVEN

NOTEN

¹ DE AGUIRRE, J., De organisatie van het katholiek onderwijs, in : *Onderwijsgids, Deel 1/2 Beleid*. 1989, 20 pp. p. 1.

² N.S.K.O. *Repertorium van het Katholiek Onderwijs 1991*, Brussel, Licap, 1991, 604 pp., p. 30.

³ N.S.K.O. *Repertorium van het Katholiek Onderwijs 1991*, Brussel, Licap, 1988, 604 pp., p. 39.

AGENDA EN DOCUMENTATIE

Hulp in beeld

Het Pluralistisch Overleg Welzijnswerk (P.O.W.) en het Verbond van Instellingen voor Welzijnswerk (V.I.W.) organiseren op **15 december 1992** een studienamiddag over de registratie en de informatisering in het welzijnswerk. Doel van deze studienamiddag is in de eerste plaats om meer klaarheid te scheppen in de gebruikte begrippen, het doel van de registratie, de rol van de verschillende actoren en de gebruikte instrumenten. Na een beknopte toelichting bij een verkennend onderzoek naar informatica-toepassingen in het algemeen welzijnswerk en een uiteenzetting over de registratie zal er een debat gevoerd worden over beleidsgerichte registratie. De studienamiddag die begint om 14 uur en eindigt om 17 uur zal plaatsvinden in het Cultureel Centrum, Driekoningenstraat 126 te Berchem. Deelname kost 350 Bfr. (documentatiemap inbegrepen). Voor inschrijvingen en inlichtingen kan je terecht bij P.O.W., Diksmuidelaan 50, 2600 Berchem, tel.: 03/366.13.80 of bij V.I.W., Marxlaan 19 bus 6B, 1050 Brussel, tel.: 02/513.28.03.

Culturele integratie van migranten

Op donderdag **10 december** van 14 uur tot 16.30 uur, in zaal Lyrique, Grote Markt 12 te Leuven, organiseert de Pluralistische Organisatie voor Bibliotheekgebruik een lezing over de culturele integratie van migranten. Spreker is Christine Dupont van het Koninklijk Commissariaat voor het Migrantenbeleid. Na de lezing is er mogelijkheid tot het stellen van vragen en discussie over het thema. Inschrijven vooraf is noodzakelijk en kost 350 Bfr. Inlichtingen: Pluralistische Organisatie voor Bibliotheekgebruik, Tiensevest 142, 3000 Leuven, tel.: 016/22.89.33.

Kinderen zijn de vlinders van het paradijs

SAMIK staat voor "studie en actie met migrantenvrouwen en hun kinderen" en is een project dat zich richt tot Turkse en Marokkaanse vrouwen met jonge kinderen; het wil hen ondersteunen en versterken in hun opvoedingstaak. Het initiatief tot dit project werd genomen door een samenwerkingsverband tussen de vrouwencentra Kadinin Sesi en Nowwar, het Gemeenschaps PMS-centrum Borgerhout en de Dienst Sociale Geneeskunde van de U.I.A. Op **1 en 2 april 1993** organiseert Samik een tweedaagse conferentie waarin de opgedane ervaringen tijdens twee jaar intercultureel werken en denken rond opvoeding voorgelegd worden aan een ruimer publiek van betrokkenen in het beleid, in het welzijnswerk, onderwijs en onderzoek en in de Marokkaanse en Turkse gemeenschappen.

Tijdens deze tweedaagse die doorgaat in het congrescentrum van de U.I.A., zullen referaten gegeven worden en zullen in werkgroepen volgende thema's aan bod komen: waarden en normen in de opvoeding, gezinsinterventie, ervaringsdeskundigen, samenwerking school, materiaalontwikkeling, projectervaringen en het betrekken van de doelgroep. Een definitief programma zal in februari worden verspreid.

Voor meer informatie: Samik, Broederminstraat 18, 2018 Antwerpen, tel.: 03/248.08.42.

Een dynamisch onderwijsproject: DynaMO²

In het kader van een geïntegreerd project voor het onderwijs zal vanaf het schooljaar 1993-1994 jaarlijks een gecoördineerd aanbod van projecten naar de scholen toe verspreid worden. Op die manier kunnen de scholen namelijk ruim van tevoren een keuze maken uit een kwalitatief en zeer gevarieerd aanbod. Bovendien wordt verwacht dat de scholen op hun beurt, het aanbod laten kaderen in een uitgewerkt project.

DynaMO² zal de vorm aannemen van een catalogus waarin een selectie van projecten wordt opgenomen binnen de volgende werkvelden: de bedrijvige school, de culturele school, de democratische school, de gezonde school, de groene school, de sportieve school en de veilige school. Op termijn is het de bedoeling om zo veel mogelijk projecten op te nemen in deze centrale catalogus. Wie een project wil voorstellen voor het schooljaar 1993-1994 dient daarvoor een vragenlijst in te vullen. Uiterlijk op **30 januari 1993** zal een stuurgroep, samengesteld uit ambtenaren en specialisten een selectie maken van de ingediende projecten op basis van hun pedagogische waarde.

Voor meer informatie en het bekomen van de vragenlijst: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs, Centrum voor Informatie en Documentatie, de heer Pattyn, Koningsstraat 150, 1000 Brussel.

Herwaardering van de functie van de klastitularis

Het C.C.S.-documentatiecentrum is tijdens het schooljaar 1991-1992 gestart met een navormingsproject over "De klastitularis in het christelijk opvoedingsproject". Het project werd in drie referentiescholen uitgewerkt en wil de leerkrachten navormen in functie van hun opvoedkundige taak als klastitularis binnen het christelijk opvoedingsproject. Het project loopt ook dit schooljaar verder. De doelstellingen, het verloop en de evaluatie van het project werden samengebracht in een draaiboek.

Geïnteresseerden kunnen terecht bij: C.C.S.-documentatiecentrum, Arenberginstituut, Naamsestraat 96, 3000 Leuven, tel.: 016/20.68.43.

Postacademische vorming: rechten van het kind

Op 4 december 1992 start aan de Rijksuniversiteit van Gent, o.l.v. Prof. Dr. E. Verhellen een postacademische vorming over de rech-

ten van het kind. Deze vorming werd voor het eerst in 1990 georganiseerd naar aanleiding van het in 1989 door de Verenigde Naties aangenomen Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Dit verdrag vormde tevens het uitgangspunt van de cursus. Dit academiëjaar wordt de vorming langsheen twee krachtlijnen opgezet. Enerzijds de kennis over de internationale regelgeving m.b.t. mensenrechten en kinderrechten, en anderzijds de actuele situatie in België in verschillende maatschappelijke sectoren. Burgerlijke, politieke, sociale, economische en culturele rechten worden als uitgangspunten gekozen om kinderrechten te benaderen. Naast een juridisch-technische benadering zal ook aandacht worden geschonken aan de maatschappelijke dimensie van het onderwerp. Deelname aan de cursus (10 vrijdagnamiddagen van 14 uur tot 17 uur) kost 3000 Bfr. Voor bijkomende informatie: Karl Hanson, Rijksuniversiteit Gent, Henri Dunantlaan 2, 9000 Gent, tel.: 091/64.62.90.

Geweldloze opvoeding

De Vuurbloem, het centrum voor geweldloosheid in omgang en conflicthantering, organiseert in het **najaar '92** en het **voorjaar '93** een reeks vormingen over geweldloze opvoeding thuis, in de kleuterklas en in de lagere- en middelbare school.

Geïnteresseerden kunnen het programma aanvragen bij: de Vuurbloem, Rapaerstraat 39, 8310 Assebroek, tel.: 050/37.10.17.

Vorming en recreatie

Het provinciebestuur van Antwerpen organiseert een promotiecampagne naar het basisonderwijs in Vlaanderen waarbij een voorstel wordt gedaan om vorming en recreatie met elkaar te combineren.

Ten behoeve van leerkrachten en directies werd een informatie-map samengesteld waarin het Provinciaal Vormingscentrum te Malle en het Provinciaal Domein Zilvermeer te Mol uitgebreid worden voorgesteld.

Voor meer informatie: Kris Rockele, Koningin Elisabethlei 22, 2018 Antwerpen, tel.: 03/237.28.00, fax: 03/248.27.12.

Vormingsaanbod VIBOSO

Het Vlaams Instituut ter Bevordering en Ondersteuning van de Samenlevingsopbouw heeft haar vormingsaanbod voor 1993 samengesteld. Volgende vormingscursussen staan op het programma: de methodiek basisschakel in de armoedebestrijding (op 21/01, 04/02, 18/02 of op 29/01, 19/02 en 05/03), spreken voor radio en televisie (op 16/02 en 17/02), vrouwen en armoede (op 24/03, 23/09 en 24/11), overtuigen met woord en beeld (op 22/04), participatie voor kansarmen: de deelnemers en het aanbod (op 29/04, 13/05 en 27/05), samenscholing (op 26/10), werken met man/vrouw-patronen in projecten (datum nog te bepalen), vorming van bestuursleden (op aanvraag) en kansarme doelgroepen betrekken in projecten (startsessie op 23/03). Wie meer over deze cursussen wil weten kan een programmabrochure aanvragen bij VIBOSO, Handelskaai 18, bus 3, 1000 Brussel, tel.: 02/217.55.95, fax: 02/223.05.73.

Educatieve uitwisseling

Youth For Understanding (YFU) is een niet-commerciële internationale uitwisselingsorganisatie die jongeren tussen 15 en 18 jaar de kans biedt een jaar in het buitenland school te lopen.

Wie hierover meer wil te weten komen kan contact opnemen met: YFU-Vlaanderen, Defacqzstraat 1, bus 18, 1050 Brussel, tel.: 02/534.12.44.

Europees Audio-Visueel Festival

Vlaanderen heeft op het eerste Audio-Visueel Festival van de EG in Royan twee prijzen weggekaapt met de filmpjes "Het kan ook zonder" over alcoholpreventie, en "Als dat niet geweldig is" over tabakpreventie. Het betreft twee producties voor het secundair onderwijs. De video "Het kan ook zonder" maakt deel uit van het totaalprogramma "Gezondheid! Activiteiten voor het secundair onderwijs" en de video "Als dat niet geweldig is" is een programma van het Coördinatiecomité Algemene tabaks preventie bestemd voor het beroepsonderwijs.

Wie hierover meer wil weten kan contact opnemen met Hilde Vandromme, coördinator Vlaanderen, Progres v.z.w., Eendrachtstraat 56, 1050 Brussel, tel.: 02/502.66.33.

De Vormingsgids

Het Limburgs Instituut voor Samenlevingsopbouw (L.I.S.O.) heeft een tweede editie van de vormingsgids uitgebracht. Deze vormingsgids biedt een overzicht van het hedendaagse cursusaanbod binnen de sociaal-culturele vormingssector in Limburg. Achtereenvolgens worden belicht: de vormingsverenigingen, de vormingsinstellingen, de centra voor basiseducatie, de culturele centra en hun programma-aanbod. Een thematische en doelgroepindex maken een snelle en gerichte raadpleging mogelijk. Met deze vormingsgids zet het L.I.S.O. een traditie verder die vijf jaar geleden werd ingezet. Daarnaast wordt er om de veertien dagen een kalender samengesteld met de concrete startdata van cursussen. Deze kalender wordt gepubliceerd in een aantal kranten, verspreid naar de PMS-centra, de culturele centra en de bibliotheken.

Organisaties die gebruik willen maken van dit "Vorming(s)-aanbod" kunnen contact opnemen met het L.I.S.O., Kunstlaan 16, 3500 Hasselt, tel.: 011/22.69.66. Op dit nummer kan men tevens terecht om een exemplaar van de Vormingsgids (350 Bfr.) te bestellen.

Zittenblijven

Op 2 oktober organiseerde de Bond van Grote en van Jonge Gezinnen een studiemiddag over "zittenblijven".

Naar aanleiding hiervan formuleerde de Bond een reeks voorstellen voor de aanpak van dit probleem. Inzake preventie van zittenblijven komen o.m. aanbod: de herwaardering van de kleuterschool; aandachtspunten bij de overgang kleuterschool - lager onderwijs; de overstap naar het secundair onderwijs (met aandacht voor juiste studiekeuze, zinvolle leerinhouden, een degelijke leerlingenbegeleiding, de rol van de PMS-centra, herwaardering technisch en beroepsonderwijs, optimalisering deeltijds onderwijs); aandacht voor het schoolniveau; de lerarenopvang; samenwerking met de ouders, enz.

Voor meer inlichtingen: Bond van Grote en van Jonge Gezinnen, Troonstraat 125, 1050 Brussel, tel.: 02/507.88.11.

Fouten maken mag

Recent verscheen bij de Koning Boudewijnstichting een werkmag onder de titel "Fouten maken mag".

Deze werkmag bevat drie inventarissen van initiatieven en leermiddelen voor kansarme kinderen in het basisonderwijs.

Welzijnswerkers, leerkrachten, allen die begaan zijn met kinderen u it sociaal-economisch zwakke milieu's kunnen aan de hand van deze publikatie interessante ideeën, technieken en voorbeelden op het spoor komen.

Hoofdbedoeling van deze werkmag is immers de communicatie tussen alle betrokkenen te ondersteunen en de geleverde inspanningen zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen.

De publikatie is verkrijgbaar bij: Koning Boudewijnstichting, Bredoderodestraat 21, 1000 Brussel, Tel. 02/511.18.40. Prijs: 450 F + verzendingskosten.

Publikaties van de v.z.w. Zit Stil

Het Centrum voor ouders van ADHD-kinderen en -jongeren met aandachtsstoornissen, impulsief en overbeweeglijk gedrag, en betrokkenen heeft drie boeken uitgebracht.

Het boek "ADHD een uitdaging in de hulpverlening" is de weergave van de lezingen gehouden tijdens een studiedag n.a.v. het 10-jarig bestaan van het centrum Zit Stil in oktober 1991. Het belicht de recente ontwikkelingen van ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder).

"Ik zit ermee! Wat nu?" bundelt de ervaringen en gevoelens van jongeren uit het eurekaonderwijs (privéonderwijs aan goedbegaafde 12- tot 16-jarigen) die problemen hebben met de aandacht en concentratie, en/of dyslectisch zijn) en uit het gewone onderwijs. Zij vertellen in een vlotte stijl wat leermoeilijkheden in hun leven betekenen. Ze schrijven en praten over hun ontgoochelingsen over hun successen. De ouders vullen aan met hun verhaal.

Het derde boek "Als spelling een kwelling is" richt zich naar ouders van kinderen met aandachtsproblemen of dyslexie. In het boek worden talrijke regels op een eenvoudige en duidelijke manier uitgelegd en zijn ze aangevuld met tips om ze beter te onthouden. Als ouder heb je met dit boek een nuttig hulpmiddel in handen om je kind de nodige uitleg en hulp te geven.

Voor meer inlichtingen betreffende deze publikaties: Zit Stil, Begijnhof 35, 9200 Dendermonde, tel.: 052/21.25.88.

Forum lezen

Ondanks het overaanbod aan lectuur en ondanks het feit dat zelfs een leesorganisatie van mening is dat er al meer dan genoeg wordt gepubliceerd, besliste het Vlaamse Comité van de International Reading Association vanaf 1992 een eigen contact- en informatieblad uit te geven. Het moet een Vlaams forum zijn voor gedachtenwisseling en informatie-overdracht m.b.t. lezen in zijn breedste betekenis. "Forum lezen" wil tevens een tweerichtingsbrug zijn tussen het regionale en het internationale niveau. Het tijdschrift richt zich dan ook tot iedereen die belangstelling heeft voor lezen als communicatie- of cultuurvaardigheid, voor leesmoeilijkheden en -stoornissen, voor leesondericht en -onderzoek, etc... kortom tot iedereen die geïnteresseerd is in het brede terrein dat lezen bestrijkt.

Een jaarabonnement bekomt men door storting of overschrijving van 200 Bfr. op rekeningnummer 000-0694618-01 van de International Reading Association, p/a K. Goris, Heihoekweg 34, 3191 Boortmeerbeek. Zolang de voorraad strekt kan een gratis kennismakingsexemplaar bekomen worden via telefoonnummer 016/81.58.18 of via faxnummer 016/82.33.54.

Jaarboek Seksualiteit Relaties Geboortenregeling '92

De Centra voor Geboortenregeling en seksuele opvoeding hebben een jaarboek op de markt gebracht over seksualiteit, relaties en geboortenregeling. Op 250 bladzijden komen thema's zoals extreemrechts, homoseksualiteit, kindertelefoons, voorlichtingsboeken, seksuele gezondheid, castratie, vrouwen en Europa, seksueel geweld, vrouwenhandel, etc... aan bod. Ook boekbesprekingen en een adressengids zijn in dit jaarboek terug te vinden. Het jaarboek kost 5040 Bfr. (inclusief verzendingskosten) en kan besteld worden bij: CGSO-secretariaat, Koning Albertlaan 167, 9000 Gent, tel.: 091/21.07.22.

Armoe is troef

De laatste jaren is armoedebestrijding een topic in elk regeringsprogramma en worden er fondsen ter bestrijding van de armoede gecreëerd. Armoedewerkers zijn vaak erg gemotiveerd maar kijken aan tegen een loodzware opdracht. Het Vlaams Instituut ter Bevordering en Ondersteuning van de Samenlevingsopbouw wil met haar cahier over armoedebestrijding een bijdrage leveren in dit actuele thema. "Armoe is troef" richt zich naar lokale beleidsverant-

woordelijken en naar coördinatoren van en werkers in armoede-projecten.

Dit nummer van Samenlevingsopbouw is telefonisch of schriftelijk te bestellen bij: Viboso, Handelskaai 18, bus 3, 1000 Brussel, tel.: 02/217.55.95. Het nummer bevat 64 bladzijden en kost 300 Bfr. (exclusief verzending).

Statuut Personeel Gesubsidieerd Onderwijs

Kluwer Editorial heeft een losbladig handboek samengesteld waarin alle informatie over het personeelsstatuut bij elkaar wordt gebracht. Naast alle wetteksten en reglementen, o.a. van het decreet van 27 maart 1992 is er een thematisch gedeelte over de hele regelgeving. Ook een overzicht van alle mogelijke procedures bij de Raad van State en de burgerlijke rechtbanken en de rechtspraak terzake komen aan bod. Wanneer er iets wijzigt wordt zo snel mogelijk een aanvulling toegestuurd zodat de lezers steeds over actuele informatie, ook in de ontwikkeling van de rechtspraak, beschikken.

Het basiswerk kost 1500 Bfr. en telt ruim 500 bladzijden. De aanvullingen kosten 10 Bfr. per pagina.

Voor meer inlichtingen en bestellingen: Kluwer Editorial, Sandra Logisse, Excelsiorlaan 18, 1930 Zaventem, tel.: 02/719.15.41.

Advies Vlor over het rapport van de ambtelijke commissie hoger onderwijs buiten de universiteiten

De Vlaamse Onderwijsraad heeft in haar advies van 24 november 1992 de uitgangspunten van de ambtelijke commissie onderschreven. Deze uitgangspunten zijn een betere profilering, verhoging van de kwaliteit van het onderwijs, autonomie voor de instellingen en beheersing van het budget. De Vlor stelt wel dat de ambtelijke commissie haar concept onvoldoende pedagogisch en onderwijskundig onderbouwt.

Eén van de voorstellen die de Vlor onderschrijft is om eenduidelijke scheiding te maken tussen secundair en hoger onderwijs. Daarbij bestaat wel het gevaar dat de zwakste categorie daardoor niet langer in het hoger onderwijs zou terecht kunnen. Bij het hertekenen van het onderwijslandschap moet ook oog zijn voor de studie-uitwegen van deze studenten. Bij de fusies, die verschillende studiegebieden opleidingen zullen samenbrengen op één campus, moet ook rekening gehouden worden met een evenwichtige regionale spreiding. De Vlor vindt bereikbaarheid een belangrijk element in de democratisering van het hoger onderwijs. Schaalvergroting mag niet voor gevolg hebben dat studenten uit sociaal-economisch zwakkere gezinnen afhaken.

Wie meer over dit advies wil weten kan contact opnemen met J. Perquy, algemeen secretaris van de Vlor, Jozef II-straat 68, 1040 Brussel, tel.: 02/231.00.17, fax: 02/230.69.70.

BOEKEN

Helaba, of de aandacht voor de nulste wereld.

VERSTEYLEN, L.

Kapellen, De Nederlandsche Boekhandel, 1992, 155 p.

Met dit boek wil de auteur voorrang vragen voor een thema waarmee haast niemand politiek bezig is: dat van de groeiende vereenzaming, vooral dan bij scholieren en bejaarden. De titel van het boek is ontleend aan de gelijknamige groene politieke werkgroep die staat voor Hoe Eensgezind Laboreren Aan een Beleefbaarder Antwerpen. Het boek vraagt aandacht voor de gevoelens, angsten en verlangens van mensen uit de nulste wereld.

200 vragen over relaties, liefde en seksualiteit.

NIJS, P.

Kapellen, De Nederlandsche Boekhandel, 1992, 205 p.

Dit boek wil aan jongeren, jonge volwassenen met en zonder kinderen, mensen in de middenleeftijd en ouderen een antwoord verschaffen op die vragen die vaak voor velen onopgelost blijven. Aan de hand van 200 vragen wil de auteur de seksualiteit als een unieke vorm van omgaan met elkaar toelichten.

Hooligans of fans ?

VAN WELZENIS, I.

Leuven, Garant, 1992, 140 p.

Voetbalgeweld is een fenomeen dat zich reeds jaren rondom de Belgische en vele andere Europese voetbalstadions manifesteert. Dit boek over de preventieve aanpak van het hooliganisme via "fan-coaching" beschrijft vanuit het perspectief van de hooliganside wat het betekent om hooligan te zijn, hoe je als hooligan begend wordt, waarmee een hooligan zich doordeweeks bezighoudt, etc... Het vertelt hoe via de fan-coaching met vallen en opstaan een uiteindelijk succesvolle relatie met de leden van de hooliganside in Antwerpen is opgebouwd. De knelpunten, misstappen, successen en onbeantwoorde vragen worden via een selectie van anekdotes meegedeeld. Het boek richt zich naar een breed publiek en het is een eerlijk verslag van een maatschappelijk fenomeen waar eenieder van ons wel een mening over heeft.

De welzijnszorg in de Vlaamse Gemeenschap

LAMMERTYN, F., VAN PEER, C., VERLINDEN, I.

Leuven, Sociologisch Onderzoeksinstituut, 1992, 376 p.

Naar aanleiding van het Vlaams Welzijnscongres van 22 en 23 november 1990 werd door het Centrum voor Sociologie en Sociaal Beleid van het Departement Sociologie van de K.U. Leuven een onderzoek verricht naar de uitbouw van de welzijnszorg in de Vlaamse Gemeenschap. Dit onderzoek resulteerde in een monografie over elk van de tien deelsectoren van de welzijnszorg. Ondertussen is er reeds heel wat veranderd. Daarom werd een nieuw jaarboek samengesteld waarin grosso modo dezelfde structuur gevolgd wordt als in de rapporten geschreven naar aanleiding van het Vlaams Welzijnscongres. In elk van de tien delen wordt een sector van de welzijnszorg beschreven en elk deel bevat informatie over de veranderingen op het vlak van de reglementering en informatie die bijeen werd gebracht via ondertussen verricht onderzoek en/of recent gepubliceerde ambtelijke statistieken.

Marginalisering. De actualiteit van een sociaal probleem

VAN DIESEN, A., e.a.

Leuven, Acco, 1992, 184 p.

In de sociale wetenschappen is het begrip "marginalisering" al geruime tijd van toepassing op groepen mensen die geen duidelijke plaats hebben in maatschappelijke indelingen naar ras, geloof of normen- en waardenpatroon. In het onderzoek naar armoede en ongelijkheid kan men marginalisering omschrijven als: "duurzame uitsluiting van het maatschappelijk leven".

In dit boek behandelen de auteurs het begrip marginalisering vanuit verschillende invalshoeken. Op het internationale vlak worden de verbanden besproken tussen marginalisering in ontwikkelingslanden en die in Nederland, en de verschillen in de graad van deelname aan betaalde arbeid in veertien OESO-landen. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de marginalisering van twee specifieke groepen: bejaarden en vrouwen. Tot slot worden voeding en armoede als twee ijkpunten van marginalisering besproken.

Hernieuwing abonnement Welwijs

Dit is het vierde en laatste nummer van jaargang drie. Tijd dus om aan de hernieuwing van uw abonnement te denken! De tarieven blijven dezelfde: 500 Bfr. voor instellingen en organisaties, 400 Bfr. voor particulieren, 360 Bfr. voor een groepsabonnement vanaf 5 personen en 600 Bfr. voor buitenlandse abonnementen. Uw abonnering kunt u regelen door overschrijving van het nodige bedrag op rekeningnummer 001-2064133-49 van Majong, Hooverplein 10, 3000 Leuven.

De redactie dankt u voor uw vertrouwen.

MAJONG

De v.z.w. MAJONG stelt zich tot doel de positie van maatschappelijk kwetsbare jongeren te verbeteren. Sommige jongeren krijgen in hun contacten met de maatschappelijke instellingen (zoals : school, arbeidsmarkt, V.D.A.B., mutualiteit,...) steeds weer te maken met de negatieve effecten en genieten minder van het aanbod. Dit bleek reeds uit meerdere onderzoeken die uitgevoerd werden binnen de Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie K.U. Leuven.

Om aan deze situatie daadwerkelijk iets te doen werd in mei 1989 de v.z.w. MAJONG opgericht. De leden van de vereniging zijn belangstellenden, afkomstig uit verschillende diensten en organisaties, nl. universiteiten (K.U. Leuven, R.U. Gent), schoolbegeleidingsdiensten (P.M.S. uit de verschillende netten), lerarenopleiding en welzijnsorganisaties.

MAJONG wil haar doelstelling in eerste instantie realiseren door **de samenwerking tussen onderwijs en welzijnswerk** te bevorderen.

Hiertoe werden volgende activiteiten opgezet :

1. Het uitgeven van het **tijdschrift WELWIJS** (verschijnt 4 × per jaar).
2. Het geven van **vorming en begeleiding**
3. Het verrichten van **onderzoek**

MAJONG v.z.w.

Hooverplein 10 - 3000 Leuven. Tel. 016/28.52.37.

ASLK : 001-2064133-49.

LIONS-QUEST EUROPA

Leefsleutels voor Jongeren

Jonge tieners moeten nog erg veel ervaringen voor de eerste keer meemaken. Dat maakt hen onzeker, geeft hen het gevoel dat zij geen vat hebben op de samenleving, maakt hen ook kwetsbaar. Wat doen zij op deze wereld, waarvoor zijn zij hier ? Indien zij op deze vragen geen antwoord vinden of indien het antwoord hen erg benauwt, dan vluchten zij misschien in negatief of zelfvernietigend gedrag, in alcohol en andere drugs.

Elke vorm van drugverslaving is een vlucht voor problemen, stelden hulpverleners vast. Vaak vonden zij de bron, de oorzaak voor het vluchtgedrag, op een vroege leeftijd, in die jaren waarin de onzekerheden en de twijfels voor de pre-adolescenten groot waren.

Quest ontwierp een programma om jonge mensen te helpen het hoofd te bieden aan de moeilijkheden die zij ondervinden. **Leefsleutels voor Jongeren** is een lessenspakket gericht op leerlingen tussen 10 en 14 jaar.

Het Engelse woord Quest (Queeste in het Oud-Nederlands) betekent : zoektocht. Leefsleutels voor Jongeren bestaat in elf talen en in veertig landen. Meer dan 1,2 miljoen leerlingen in ruim 16.750 onderwijsinstellingen gebruiken het programma. Het is de vrucht van research en ontwikkeling door psychologen, leerkrachten, sociologen, artsen, welzijnswerkers.

De wijde verspreiding van dit programma is mogelijk door de samenwerking met de internationale Lions service club. In België wordt "Leefsleutels voor Jongeren" bovendien financieel ondersteund door de Stichting G. Dankzij deze voorwaarden kan het lesprogramma aangepast, geëvalueerd worden en gerealiseerd zonder noemenswaardige kosten door de school, leerkrachten of ouders.

Voor meer informatie en documentatie : Stichting G, Mevr. Claire Timmermans, Generale Bank, Warandeborg, 3 te 1000 Brussel, tel.: 02/516.21.39.

INHOUD

Hoe anders is anders, jongerenwedstrijd omtrent beeldvorming over feestelijke gezondheidszorg <i>N. Röpcke</i>	p. 3
Een stappenplan bij vermoeden van kindermishandeling, Uitgewerkt voor de school <i>P. Adriaenssens</i>	p. 6
Eetstijl als risicogedrag bij adolescenten <i>M. Vervaet - C. Jannes</i>	p. 10
Katern Weerbaar maken van kinderen <i>C. Thomas</i>	p. 15
Meisjes zijn gevoeliger en kijken kritischer naar zichzelf dan jongens <i>K. Hurrelmann</i>	p. 19
“Leerlingenbegeleiding”: een antwoord op veranderende leerlingsituaties? <i>Studiedag Welwijs (10/3/93)</i>	p. 24
Wetwijs Participatie aan het nationale beleid binnen het Vrij Katholiek Onderwijs <i>J. Tallon</i>	p. 25
Agenda en documentatie <i>M. Scheers</i>	p. 27